

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Listopad 1989 a přechod k demokracii na lokální
úrovni studie vybraného města (Plzeň)**

Lucie Kratochvílová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**Listopad 1989 a přechod k demokracii na lokální
úrovni studie vybraného města (Plzeň)**

Lucie Kratochvílová

Vedoucí práce:

PhDr. Vladimír Naxera, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeská univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Vladimírovi Naxerovi, Ph.D. za podnětné konzultace, cenné rady a připomínky týkající se celkové koncepce práce. Současně bych chtěla poděkovat mé rodině za podporu v průběhu celého mého studia.

Obsah

Úvod.....	7
1. Vzestup a pád komunistické strany	10
2. Politická struktura Plzně před rokem 1989	16
2.1. Charta 77.....	19
2.2. Církev jako disent.....	20
2.3. Hudbou ke svobodě.....	21
3. Průběh listopadové revoluce v Plzni	23
3. 1. Plzeňské tiskoviny	26
3.3. Vznik plzeňského Občanského fóra.....	29
4. Reakce komunistické strany na listopad 1989 v Plzni	30
4.1. Jednání u kulatého stolu.....	33
5. Parlamentní volby v roce 1990 v České republice	35
5.1. Volební programy.....	36
5.1.1. Občanské fórum.....	36
5.1.2. Křesťansko-demokratická strana	36
5.1.3. Československá strana lidová.....	37
5.1.4. Československá sociální demokracie	37
5.1.5. Komunistická strana Československa.....	38
5.1.6. Československá strana socialistická	39
5.2. Výsledky voleb	39
6. Komunální volby roku 1990 v Plzni	43
6.1. Volební programy.....	43
6.1.1. Občanské fórum.....	43
6.1.2. Koalice demokratické unie (Čs. strana lidová, Čs. strana social., Strana zelených)	44
6.1.3. Blok pravého středu (Křesťansko-demokrat. strana, Liberálně demokrat. strana, Konfederace pol. vězňů Československa)	44

6.1.4. Československá sociální demokracie	45
6.2. Výsledky voleb	45
6.3. Volba primátora	47
Závěr	48
Seznam použité literatury:	50
Archivní materiály:	53
Resumé.....	55

Tabulka 1 - Výsledky voleb do Sněmovny lidu FS 8. - 9. 6. 1990.....	40
Tabulka 2 - Výsledky voleb do Sněmovny národů FS 8. - 9. 6. 1990.....	41
Tabulka 3 - Výsledky voleb do České národní rady 8. - 9. 6. 1990.....	42
Tabulka 4 - Výsledky voleb do zastupitelstva obcí 24. 11. 1990	46

Úvod

Proces přechodu k demokracii byl vzhledem k tomu, že znamenal bod zásadní kvalitativní změny režimu, významným milníkem československých dějin. Události z druhé poloviny roku 1989, známé pod pojmem Sametová revoluce, vedly k pádu komunistického režimu a přeměně zřízení na demokracii. Na úspěchu přechodu se podepsalo i to, že se po boku Prahy do dění zapojila i menší města, jakým je Plzeň. K pochopení této historické souvislosti jsem si vytýčila za cíl bakalářské práce analýzu událostí listopadu 1989 a následné změny režimu na lokální úrovni na příkladu města Plzně. Pro dosažení cíle mé bakalářské práce jsem si stanovila několik otázek. Jaké bylo složení předlistopadové vládnoucí skupiny ve městě Plzni? Jaká byla v této době struktura rodících se opozičních skupin? Jaké byly hlavní impulsy založení Občanského fóra a jeho podoba na lokální úrovni a jaký byl průběh listopadových událostí? Jak dopadly parlamentní volby 1990 na úrovni Plzně a jak dopadly první komunální volby?

V první části představuji globální proces a mechanismy v celém Československu a následný dopad na politické dění v Plzni, čili cílem této kapitoly je uvedení obecného kontextu, který budu následně konkretizovat na plzeňském případě.

V následující druhé části práce se zabývám politickou strukturou ve městě Plzni. Popíšu, jak vznikla plzeňská organizace KSČ a její následné uchopení moci v celém kraji. Zásadní roli v transformaci politického režimu hrály opoziční skupiny. V návaznosti na tuto skutečnost je podstatné pochopení funkce disentu, jeho struktury a vlivu na politickou kulturu města Plzně. Předlistopadové období se v Plzni navenek nevyznačovalo příliš velkou aktivitou nezávislých iniciativ. Nicméně i zde působili signatáři Charty 77, Obroda, Sdružení T. G. Masaryka, církevní hodnostáři bojující za svobodu a hudební kapely, které svými texty bojkotovaly komunistický režim. Od podzimu roku 1988 se rozšiřoval okruh lidí, kteří se začali více zajímat o činnost těchto nezávislých iniciativ a nabízeli individuální pomoc, šířili tiskoviny a vzrostla aktivita v plzeňské opozici v pokusech o veřejné akce. Téma opozičních struktur je velmi obsáhlé, proto jsem si vybrala pro svou práci pouze tři: Chartu 77, církev a hudbu.

Ve třetí části práce analyzuji průběh listopadových událostí roku 1989 v Plzni. Tyto události v podstatě kopírovaly vývoj v Praze, i když s jistým zpožděním a ne v tak rozsáhlé míře. Po vzoru Občanského fóra v Praze se vytvořilo plzeňské Občanské fórum, které vznikalo díky aktivitě několika desítek lidí. Postupná aktivita plzeňských občanů byla spontánní, improvizovaná a v rukou několika málo jedinců. Odrazovým můstkem se stala stávka plzeňských vysokoškoláků, dělníků a divadelníků. Hlavní listopadové události se v Plzni objevily v následujících deseti dnech od 17. listopadu do generální stávky. Toto období bylo naplněno mimořádně významným a dramatickým děním. Důležitou roli v tomto čase byla síla veřejných vystoupení spolu s množstvím protestů v čele se Škodovkou, třemi vysokými školami a divadlem. Listopadové události se daly do pohybu právě díky těmto nezávislým iniciativám. Velkým problémem zpočátku byly dezinformace regionálního deníku Pravda, který vycházel pod vedení KSČ. Občané byli nepravdivě a lživě informováni o událostech, které se odehrávaly nejen v Plzni, ale hlavně v Praze. Proto vznikl v Plzni časopis jménem Plzeňský student. Úkolem časopisu byla pravdivá informovanost o aktuálním dění nejen v Plzni, ale i v Praze. Situace v deníku Pravda se začala měnit po veřejných protestech proti tisku. Deník koncem listopadu začal uvádět pravdivé informace. Pro ilustraci toho jsem vybrala články z tohoto tisku v období listopadových událostí jako ukázkou regionální propagandy a následné proměny tisku.

Následující kapitola je věnována reakci komunistické strany na listopad 1989 a jednání strany s opozicí u tzv. kulatých stolů. Tato část popisuje dopad listopadových událostí na plzeňskou KSČ a její snahu odvrátit blížící se zánik vlády. Na tyto okolnosti navazují jednání s místními opozičními strukturami a jejich požadavky na stranu KSČ. Politická strana byla silně závislá na rozhodnutích a postojích centra komunistické moci. Tato „jistota“ byla otřesena v rámci vyrovnání politických sil. Do veřejných funkcí přicházeli noví lidé na základě jednání u kulatých stolů. Lidé, kteří v rámci vyrovnání politických sil přicházeli do funkcí, nebyli zvoleni, ale byli jmenováni právě na základě jednání u kulatých stolů.

V předposlední kapitole popisují první parlamentní volby v roce 1990 a volební programy nejvýznamnějších stran po roce 1989. Tyto volby byly významné především proto, že se jednalo o první svobodné volby po roce 1989 a odrážely porevoluční atmosféru ve společnosti.

Závěrečná kapitola je věnována prvním svobodným komunálním volbám v roce 1990, které následovaly po parlamentních. Výsledky těchto voleb jsou důležité k pochopení proměny z pohledu decentralizace, ale také z celkového vnímání celorepublikové změny a ukončení transformace na místní úrovni. V rámci této kapitoly představuji volební programy nejvýznamnějších stran komunálních voleb v Plzni.

Primárními prameny, které tvoří podstatnou část této práce, jsou tehdejší tisk, ročníkové vydání časopisu Pravda. Další zdrojovou základnu tvoří dochované archivní materiály města Plzně, plakáty, nápisy a fotografie Plzně v letech 1989 a volební programy jednotlivých stran. Jako sekundární zdroj této bakalářské práce využívám odborné knihy, které se věnují danému tématu. Toto téma již v minulosti bylo zpracováno mnoha autory. Za některé jmenuji například Lukáše Valeše, Miroslava Vaňka a Miroslava Antona. Všichni tito zmínění autoři se zabývají děním roku 1989 v městě Plzni a následujícími událostmi.

1. Vzestup a pád komunistické strany

Komunistická strana Československa se stala od roku 1948 vedoucí a rozhodující silou Národní fronty. Prostřednictvím Akčních výborů Národní fronty ovládla všechny společenské, tělovýchovné, mládežnické, kulturní a zájmové organizace. Koncem roku 1948 se KSČ s 2,6 miliónů členů stala v poměru k počtu obyvatel nejpočetnější komunistickou stranou na světě. K rychlým společenským změnám přispěl kolaps protikomunistické opozice. Spolu s tím vším probíhaly po celé republice politické a personální změny. Komunistický režim po roce 1948 uzavřel západní státní hranici. K těmto účelům posloužil ostnatý drát a ozbrojená ostraha (Mervart – Musilová 2006: 5, Balík a kol. 2011: 135-140).

Proces budování socialismu v Československu byl spjat s Klementem Gottwaldem, který stál v čele KSČ téměř čtvrt století. Faktickou moc uvnitř strany měla úzká vládnoucí skupina. Vedení KSČ provádělo administrativní čistky ve státní správě a hospodářství, trestalo odpůrce strany a zřizovalo pracovní tábory. Masovým represáliím byly podrobeny velké skupiny obyvatelstva, jako byli opoziční stoupenci stran, živnostníci, církve a jiní. V této době enormně vzrostla politická váha Státní bezpečnosti. Ta se vyznačovala brutálními metodami: mučením, psychickým nátlakem a permanentním sledováním odpůrců strany. Teprve až po smrti Klementa Gottwalda ukončila KSČ nejhorší vln represí (Cabada – Vodička 2007: 58-59, Rataj 2003: 147-172). Šedesátá léta vedla k postupnému formování širokého reformního proudu ve straně. V lednu 1968, při pokusu o reformu dosavadní politiky, se do čela strany dostal Slovák Alexander Dubček. Jeho jméno je spojováno se „zlidštěním socialismu“. Tento obrodný proces je zvaný též jako Pražské jaro. Tím byl otevřen prostor pro nástup politické i ekonomické reformy (Čada 1991: 80–86). Po vpádu armád pěti zemí Varšavské smlouvy dne 21. srpna 1968 skončil tento pokus neúspěšně a nastává nová etapa tzv. normalizace. Komunistická strana se opět přeměnila v byrokraticko-centralistickou organizaci. Obyvatelstvo po okupaci začalo propadat depresi a ztrácelo veškeré naděje. Do vedení strany byl zvolen Gustáv Husák. Strana se soustředila na odstranění reformistů, to mělo za následek vyloučení z KSČ. Šlo o půl milionu členů (Blažek 2005: 25-28). Ve druhé polovině 80. let byla KSČ razantnější při formování politické strategie. V důsledku gorbačovské perestrojky se strana nemohla již v budoucnu v případě vnitropolitické krize spoléhat na podporu silových struktur SSSR.

Perestrojka změnila logiku dosavadního fungování komunistického bloku. Do strany proto nastupuje mladší generace stranických kádru (Adamec, Pitra), kteří podporovali myšlenky perestrojky. Cílem pro mladší zástupce KSČ bylo udržení mocenského monopolu KSČ s opatrnou reformou ekonomiky a řešení vážných ekonomických a ekologických problémů. Na druhé straně stál ideologicko-ortodoxní proud (Fojtík, Jakeš, Štěpán), který považoval jakékoliv změny za počátek destrukce monopolního postavení strany (Měchýř 1999: 33-42, Balík a kol. 2011: 166-173).

Komunistická strana Československa si vynucovala ve státě a ve společnosti svou dominantní úlohu prostřednictvím kádrové politiky. Do různých funkcí své lidi dosazovala pomocí tzv. nomenklaturního systému. Nomenklaturní systém umožňoval prolínání kompetencí orgánů vládní moci a organizace strany. Pravidla a praxe nomenklatury vznikly ve dvacátých letech v Sovětském svazu. Základní principy systému byly ve všech zemích sovětského vlivu prakticky shodné a KSČ je věrně kopírovala. Na špičce hierarchie nejvyšších státních orgánů a nejdůležitějších organizací byli členové politbyra nebo tajemníci ÚV či jiní členové ÚV. Na krajské a okresní úrovni měla strana rozhodující vliv na obsazení vedoucích funkcí. Pozice, které vládnoucí komunistická strana považovala za důležité, byly obsazovány na základě rozhodnutí strany nebo musely být alespoň potvrzeny danou organizací. Tak si členové vládnoucí komunistické strany monopolizovali nejen politické pozice, ale také strategická místa v nepolitických organizacích. Návrh na obsazení určité vedoucí pozice spadající do nomenklaturního systému, tzv. kádrový návrh, nepodávaly přímo stranické orgány, ale podle situace buď příslušné orgány státní moci a správy, kulturní instituce, hospodářské organizace nebo společenské organizace. Ke kádrovému návrhu bylo přiloženo vyjádření politických či stranických institucí. Vyjádření zahrnovalo stanovisko stranických orgánů z pracoviště i z místa bydliště, vyjádření odborové organizace působící na pracovišti kandidáta, posudek výboru svazu mládeže, popřípadě i komentáře jiných institucí. Součástí kádrového návrhu byl životopis, posudek z pracoviště, výpis z trestního rejstříku, lékařská zpráva a údaje o rodinných příslušnících v zahraničí. Současně musel uchazeč o vedoucí pozici vyjádřit i svůj postoj k událostem roku 1968 – 69. Kádrový návrh musel schválit příslušný stranický orgán. K návrhům se vyjadřovalo i předsednictvo stranického orgánu, které o tom rozhodovalo. Kritéria pro výběr funkcionářů a rozsah pravomocí se během průběhu let

měnily. V začátcích jednoznačně dominovala politická věrnost, poslušnost, kladný vztah k režimu, třídní příslušnost a původ (Cviklová 2008: 21 – 22, Kaplan 1992: 7).

Okresní nomenklatura se členila na jednotlivé úseky. K lepšímu pochopení fungování nomenklatury v okrese a zejména překrývání kompetencí okresních stranických orgánů je možné rozčlenit úseky do jednotlivých kategorií. Nutno poznamenat, že armáda a bezpečnostní složky nepatřily do nomenklatury okresního výboru KSČ, ale měly vlastní nomenklaturní systém (Cviklová 2008: 23–24).

Úsek	Členové	Působnost
<i>Stranických orgánů</i>	Vedoucí tajemníci městských výborů, předsedové závodních a podnikových organizací	Okresní výbor KSČ Městský výbor KSČ
<i>Společenských organizací</i>	Předsedové okresního výboru Socialistického svazu mládeže, předsedové okresního výboru odborové organizace všech společenských, sportovních, kulturních organizací	Součástí Národní fronty a společenských organizací
<i>Státní moci a správy</i>	Vedoucí pracovníci instituce státní správy a moci: předsedové okresních národních výborů, okresních soudů a okresní prokurátory, předsedové lidové kontroly	Součást národních výborů, výbory krajů, měst a obcí (výkonnou složkou byl sekretariát řízený tajemníkem). Členěno na mnoho dalších odborů (majetkový, bytový, dopravní,...)
<i>Hospodářské správy</i>	Ředitelé všech hospodářských institucí v okrese	Průmyslové a zemědělské podniky hospodářské infrastruktury
<i>Školství a vědy, kultury a agitace, sdělovacích prostředků</i>	Ředitelé škol všech stupňů, kulturních zařízení, sportovních institucí, redaktoři médií	Vedoucí všech veřejných institucí v okrese

(autor dle Cviklová 2008: 23–24)

Začlenění mnoha marginálních pozic do systému nomenklatury umožňovalo KSČ kontrolu každého, alespoň trochu významného místa, a obzvlášť místa mající vliv na veřejný život. Členové nomenklatury mohli totiž být v okrese významnými osobami a disponovat určitým vlivem. Nicméně v důsledku silnějšího působení disidentského hnutí se v posledním období před koncem komunistického režimu v některých okresech jednalo spíše o vymáhání loajality některých občanů, než o uplatňování moci kádrové politiky (Cviklová 2008: 25–27).

Disidentské hnutí proti komunistickému režimu nebylo formálně ani stranicky nijak organizováno. Jeho působení bylo nevýrazné. V prvním pololetí roku 1969 převládala masová opoziční vystoupení veřejnosti. Šlo o petice, demonstrace nebo stávky. Demonstrace se staly projevem nesouhlasu s okupací ČSSR, se sebeupálením Jana Palacha a Jana Zajíce. Po potlačení demonstrací v srpnu 1969 masové opoziční aktivity na 19 let končí. Aktivity opozice se po roce 1972 soustředily hlavně na protesty proti perzekuci disidentů. Opozice se rozdělila na tři hlavní opoziční proudy, tj. exkomunisté, underground a liberálně demokraticky orientovaní intelektuálové kolem Václava Havla. Tito intelektuálové se spojili v Chartě 77, která v lednu roku 1977 vystoupila veřejně s programem obhajoby lidských práv (Otáhal 1999: 15-17). Mluvčím chartistů se stal filozof Jan Patočka, Václav Havel a Jiří Hájek. Obsah Charty 77 žádal, aby vláda ČSSR dodržovala zákon č. 120 Sb. z roku 1976. Tento zákon pojednávající o lidských právech nebyl veřejně v ČSSR publikován. Řady států ho přijaly roku 1975 v Helsinkách na konferenci o spolupráci a bezpečnosti v Evropě. Charta také poukazovala, že občanská práva a svobody občanů jsou porušovány. Komunistická strana vzápětí rozpoutala proti Chartě kampaň. Otiskla v Rudém právu článek s názvem *Samozvanci a ztroskotanci*. Následovalo hromadné odsuzování ve všech sdělovacích prostředcích. Komunistická protiakce vyvrcholila *Manifestací jednoty umělců s politikou komunistické strany*. V Národním divadle se sešli spisovatelé, architekti, výtvarníci, herci a jednomyslně schválili a podepsali odsuzující *Provolání československých výborů uměleckých svazů*. Před televizními kamerami tím vyjádřili svou vůli o „*nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru*“ (Měchýř 1999: 45-48).

Impulesem k aktivizaci Charty 77 byla perzekuce české rockové kapely Plastic People of the Universe. Tato hudební kapela je spjata především s českým hudebním undergroundem. Toto hudební hnutí se snažilo svými texty a vystupováním tvořit

svobodně a vyjadřovat necenzurovanými texty písní své názory na politickou situaci. Plastici byli stranou KSČ za protirežimní texty nejprve potrestáni odnětím statutu profesionálních umělců. Následně jim bylo znemožněno i amatérské vystupování na veřejnosti a posléze byli členové kapely pod přímým policejním sledováním. Kapela vystupovala na soukromých koncertech, ale i ty byly rozpuštěny. Vše vyvrcholilo v soudní proces členů Plastic People of the Universe v roce 1976. Kapela byla nařčena z vulgarity, nemorálnosti a diletantství. K hudebnímu undergroundu se řadily i Umělá hmota, Energie G, Bílé světlo, Zikkurat nebo Sanherin. Jednalo se o amatérské hudební kapely, které hrály v různých klubech. Hudební hnutí se vyvíjelo nezávisle na undergroundu. Charakteristické bylo pro všechny tyto kapely vědomá rezignace na možnost získání profesionálního statutu, který podle kapel neumožňoval svobodu uměleckého projevu (Vaněk 2002: 184-185).

Dalším trnem v oku pro vládnoucí stranu byla církev. Náboženská výchova, vzdělání i praktikovaná víra působily na negativní vztah mládeže k socialistickému zřízení. Po roce 1948 komunisté zabavili církevní majetek, zničili její organizační strukturu, znemožnili spojení s Římem a mnohé kněze uvěznil, nebo poslali na vojnu. Na jaře 1968 věřící žádali návrat biskupů do diecézí. V této době byl jediným státem uznaným biskupem v českých zemích František Tomášek. První jednání proběhlo 16. dubna 1968 mezi představiteli katolické církve a vlády. Jako nejzávažnější problém se ukázalo udělení souhlasu biskupům, kteří dosud nemohli působit ve svém úřadu (např. českobudějovický Josef Hlouch). Někteří obdrželi souhlas k návratu do svých diecézí. Státní orgány však nevyhověly souhlasem těm biskupům, kteří byli vysvěceni tajně (Hoppe 2009: 32-33). S příchodem normalizace došlo k opětovným represím ze strany státu vůči církvím a jejím představitelům. Organizace duchovních Pacem in terris od roku 1971 sdružovala ty, kteří z přesvědčení, či donucení podporovali komunistický režim. Prostřednictvím tohoto spolku se státu podařilo dostat církev pod dohled a zničit myšlenky či náznaky odboje hned v počátcích. Ilegální činnost církevních hodnostářů se konala v bytech. Tam probíhaly diskuse na různá církevní témata. Chartu 77 církevní prostředí zprvu nepřijímalo s důvěrou, avšak od konce sedmdesátých let podporoval disent kardinál Tomášek a situace se změnila (Blažek 2005: 70-78). Církev a hudební skupiny jsou jen jedněmi z mnoha skupin. Existovalo mnoho dalších nezávislých iniciativ, které se rovněž stavěly proti režimu.

Výzvy opozičních kruhů, zejména Charty 77, byly důležitým faktorem, který odstartovaly demonstrace. Samotný průběh demonstrací ovšem ovlivňovala opozice málo. Faktem bylo, že před 17. listopadem 1989 se nikdy nesešlo tolik lidí, aby demonstrace znamenaly hrozbu režimu (Blažek 2005: 246-247).

Sametová revoluce byla odstartována dnem 17. listopadem 1989. Nikdo nepředpokládal, že právě v tento den se začne hroutit pozdní socialismus v Československu. Odpoledne se sešlo 15 tisíc studentů na shromáždění u Patologického ústavu na Albertově v Praze, aby si připomněli smrt Jana Opletala. Vzpomínková slavnost musela být předem schválena KSČ a univerzitním výborem Socialistického svazu mládeže, byly vytvořeny oficiální seznamy řečníků. Studenti se dále vypravili na Vyšehradský hřbitov ke Slavínu, kde vzdali čest K. H. Máchovi. Několik tisíc studentů se vydalo na Václavské náměstí a začali zpívat státní hymnu. Oddíl policistů se dostal do jejich řad a vypukly první neshody, studenti křičeli a zpívali. Z davu byly slyšet ty známé věty spojované se Sametovou revolucí „*máme holé ruce*“, „*nechceme násilí*“. Demonstrace se rozrostla až na 50 tisíc lidí, kteří se dostali až k Národnímu divadlu. Megafony ozbrojených složek vyzývaly k rozchodu, ovšem demonstranti byli zcela obklíčeni speciálními jednotkami ministerstva vnitra v bílých přilbách. Ozbrojené složky se vrhly na demonstranty a hnaly je do předem připravené úzké uličky lemované z obou stran příslušníky pohotovostní policie (Keane 1999: 255-263).

Následující den se shromáždily některé opoziční skupiny. Setkání v Realistickém divadle se zřejmě stalo nejsilnějším impulsem k následujícím aktivitám divadelního souboru a studentů. Účastníci se dohodli na protestní generální stávkou 27. listopadu mezi 12 hodinou a 14 hodinou. Centrum opozičního dění bylo na tehdejší Engelsově nábřeží v bytě Václava Havla. Tam se postupně setkávali členové různých opozičních iniciativ. Přestože opoziční skupiny byly různorodého charakteru, všichni se shodli jednohlasně, že je potřeba postupovat jednotně a je nutné vytvořit řídicí či reprezentativní orgán, který předběžně nazvali Občanské fórum. Dne 21. listopadu premiér Ladislav Adamec přistoupil na setkání s Občanským fórem. Ačkoliv trval na vyjednávání bez Václava Havla, ten se nakonec tohoto aktu zúčastnil. Setkání mělo informativní ráz. Ladislav Adamec opozici zaručil, že nedojde k žádnému dalšímu zásahu proti nim (Měchýř 1999: 67-72). Kromě požadavků na vyšetření událostí 17. listopadu a potrestání viníků se objevovaly požadavky ke změnám ekonomického a

politického systému republiky (Brown 2011: 650). Dne 26. – 27. 11.1989 se OF sešlo s delegací ÚV Národní fronty a vlády ČSSR. Na jednání zazněly požadavky: udělení milosti všem politickým vězňům, zrušení Lidových milicí, přijetí ústavního zákona na odvolání poslanců zákonodárných sborů a odsouzení invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968 (Čada 1991: 107-109).

Po dosažení změn ve vládách České a Slovenské republiky se politický tlak orientoval na rekonstrukci Federálního shromáždění a volbu nového prezidenta. Na jednání představitelů hlavních politických sil u kulatého stolu ze dne 13. prosince bylo rozhodnuto, že komunisté musí souhlasit s odchodem poslanců, kteří nevytvářejí záruku rozvoje politické demokracie. V souladu s tímto, dochází 28. prosince k rekonstrukci parlamentu a následné volbě prezidenta republiky, kterým se stal Václav Havel. Do rukou Občanského fóra přešly rozhodující orgány státní moci, parlament i funkce prezidenta republiky (Čada 1991: 114-115).

K pochopení souvislostí přechodu demokracie týkající se Plzně bylo důležité si objasnit působnost a události komunistického režimu na celorepublikové úrovni. Poslouží to k analogii mezi obecným děním a děním v Plzni. Nyní se na vše toto podívám z pohledu města Plzně.

2. Politická struktura Plzně před rokem 1989

Plzeňská organizace KSČ vznikla sloučením levicových proudů v župní organizaci marxistické levice na Plzeňsku. První župní konference se konala již roku 1921 dne 27. února a naznačila směr jejího pozdějšího vývoje. Delegáti se přihlásili k programu Komunistické internacionály. Tiskovým orgánem Krajského výboru KSČ bylo schváleno periodikum Pravda. KSČ na Plzeňsku vzniklo o několik měsíců později na druhém župním sjezdu levice. V průběhu dvacátých let 20. století se plzeňské KSČ nepodařilo na politickém poli města příliš prosadit. Obyvatelé města Plzně spíše dávali přednost politice sociální demokracie, kterou zastupoval starosta města Luděk Pik. Dokazují to výsledky parlamentních voleb z roku 1925, kdy sociální demokracie získala 36 % hlasů, zatímco KSČ 5, 5 % hlasů (Šlajs 2006: 46 – 47). Komunistická strana si

musela vybojovat důvěru pracujících. To se jí podařilo v době hospodářské krize třicátých let, kdy organizovala řadu demonstrací nezaměstnaných. Po 2. světové válce podpora KSČ v Plzni stoupla. Tento trend zapříčinilo několik faktorů – účast komunistů v protinacistickém odboji, úspěch Rudé armády na východní frontě a deziluze občanů z postoje západních mocností při podepsání Mnichovské dohody. Tato změna poměrů v politice města se projevila v květnových parlamentních volbách 1946, kdy KSČ získala 37, 81 % hlasů a stala se nejsilnější stranou v Plzni. Hned za KSČ byla Československá strana národně socialistická s 32, 15 % hlasů. Největší konkurent KSČ Československá strana sociálně demokratická se s počtem 18, 95 % hlasů umístila na třetím místě. Čtvrtá strana, která spolu s předchozími třemi tvořila politický blok Národní fronty, byla Československá strana lidová (Skála 2005, Laštovka 1962: 95-107, Laštovka 1976: 3).

Rozpory mezi opozičními stranami a KSČ v rámci Národní fronty se projevily v roce 1946 v krizi kolem obsazení postu plzeňského primátora. Na tuto funkci strana KSČ navrhla Josefa Ullricha, ale s jeho zvolením nesouhlasily ostatní tři opoziční strany. Národní socialisté postavili vlastního kandidáta Karla Křepinského, který byl díky podpoře sociálních demokratů a lidovců, do této funkce prosazen. Neshody mezi opozičními stranami a KSČ přetrvávaly až do převratu roku 1948 (Skála 2005, Šťastný 1961: 49).

V únoru 1948 se v Plzni konaly demonstrace na podporu komunistické strany, která požadovala přijetí demise nekomunistických ministrů prezidentem republiky. Na protest proběhla jednotná generální stávka, které se účastnilo 60 000 lidí z celého Plzeňska. Další den byl ustaven Akční výbor Plzeň–město. Akční výbor ovládl Škodovku. Došlo k celoplošné personální obměně členů vedení Škody komunistickou stranou. V květnu 1948 při oslavách 3. výročí osvobození Plzně americkou armádou došlo k občanským protikomunistickým nepokojům. V květnových volbách do Národního shromáždění, ve kterých byl poprvé použit princip jednotné kandidátní listiny, odevzdalo přes 13 000 voličů (téměř 12 %) prázdné volební lístky. Měnová reforma 1. června 1953 vyvolala nesouhlasnou reakci. Nespokojení obyvatelé vpadli do budovy radnice a soudu a vyhazovali busty komunistických funkcionářů. Následovaly represe státní mocí, soudní procesy s účastníky, které vedly k propouštění ze zaměstnání a dalším perzekucím (Martinovský 2004: 415).

Pražské jaro v Plzni probíhalo obdobným způsobem jako v jiných městech. Novináři a publicisté dávali stále více prostoru ke kritice režimu. V době, kdy se připravovalo jednání mezi československou a sovětskou vládou v Čierné nad Tisou a v Bratislavě, podpořili občané Plzně 21 717 podpisů představitele KSČ. Po intervenci vojsk Varšavské smlouvy bylo zajímavé, že okupační vojska neobsadila budovu plzeňského rozhlasu, jak se stalo v jiných městech. MěstV a orgány KSČ v Plzni okupaci ostře odsoudily. Dne 27. srpna odmítl KV KSČ moskevské protokoly. Po nástupu Gustáva Husáka do čela strany KSČ se rozjely politické čistky spojené s existenčními postihy. Tyto čistky postihly všechny úrovně ve vedení podniků a škol. Primátorem Plzně se stal v 70. letech Gustav Rada, který byl zastáncem okupace Československa (Skála 2005, Martinovský 2004:416-419).

Proměna situace společnosti začala být viditelná v létě 1988. Rostly počty demonstrací i množství podpisů pod různými peticemi. Plzeňským jádrem opozičního hnutí bylo hlavní město. První neoficiální událostí se staly oslavy 44. výročí osvobození Plzně americkými vojsky dne 6. května 1989 na náměstí Míru. Manifestace proběhla za asistence policie. Přípravu měly v rukou plzeňské občanské iniciativy – Charta 77, Hnutí za občanskou svobodu, Demokratické iniciativy, Sdružení T. G. Masaryka a jednotlivci z řad Společnosti přátel USA. Přes zákaz Městského národního výboru se oslav zúčastnilo okolo 300 – 400 lidí. Ačkoli se oslavy připravovaly zhruba dva měsíce a ve Škodovce k tomuto účelu bylo vytisknuto ilegálně 3 000 plakátů, byla účast na oslavách nízká (Vaněk 1993: 94).

V srpnu a září 1989 proběhla jednání, která měla vyústit ve sjednocení nezávislých iniciativ. Jednání se účastnila různorodá struktura disidentů, věřících, vězňů z padesátých let a bývalých komunistů. Agenti StB působili uvnitř jednotlivých skupin. V této atmosféře nedůvěry nevedla jednání k cíli. Je možné předpokládat, že právě nejednotnost a spory v plzeňském disentu vedly k nízké účasti na demonstracích v Plzni, které se konaly 21. srpna a 28. října 1989. Plzeňské iniciativy rezignovaly na pořádání dalších protirežimních manifestací ve městě a soustředily se na podporu a činnost opozice v Praze (Vaněk 1993: 94-95).

2.1. Charta 77

Charta 77 v Plzni a v jiných městech republiky se nepovažovala za organizovanou základnu opoziční politiky, ale měla sloužit jako občanská iniciativa. Podporovatelé Charty byli lidé odlišného smýšlení, které spojoval odpor proti režimu. Tím, že režim veřejně vystupoval proti Chartě, dostávalo se jí stále větší publicity. Dodnes je otázkou, zdali Charta v Plzni dokázala oslovit širší veřejnost. Problém bychom mohli nalézt v přepisu textů i jejich následné distribuci. Proto se Charta stala poměrně izolovanou skupinou. V Západočeském kraji podepsalo Chartu 77 celkem 61 signatářů. Z města Plzeň jich pochází 14. V ostatních městech republiky byl počet signatářů vyšší. Obzvlášť ve městě Praze a Brně. Řada lidí Prohlášení Charty pouze podepsala, ale dále se neangažovala. Lidé si plně uvědomovali následky podepsání Prohlášení Charty. Postihy se týkaly nejen jich, ale i celé rodiny (Valeš 2003:45-46, Keane 1999: 201-215).

Krajský regionální deník Pravda reagoval na podepsání Charty 77 vlnou negativních článků, které se objevovaly od 13. ledna 1977. Komunistická strana chtěla, prostřednictvím odsuzujících článků signatářů Charty 77, dosáhnout co největšího propagačního efektu. Redaktoři deníku Pravda kladli důraz na vizualizaci těchto odsuzujících článků. Většina z nich měla červený titulek upozorňující na důležitost obsahu.

Titulek v deníku Pravda navazoval na text uveřejněný v Rudém právu pod názvem *Ztroskotanci a samozvanci se namáhají zcela marně*. V podniku Škoda, v Západočeských pivovarech, Divadle J. K. Tyla, Západočeských papírnách a Dopravních podnicích, hovořili členové brigád socialistické práce, studenti a žáci o pamfletu Charta 77. Členové Divadla J. K. Tyla napsali prohlášení, že odmítají činy a postoje těch lidí, kteří se dali do cizích služeb na cestu zrady (Pravda 13. 1. 1977: 1-2). Lidé odmítali znění Charty 77, i když obsah vůbec neznali.

Další den se objevil titulek *Nelze popírat pravdu*. Článek uveřejňuje zprávy, které dostala redakce deníku Pravda z okresů Západních Čech. Jedinci, členové brigád

socialistické práce, studenti, dělníci odsoudili veškeré snahy o diskreditaci socialistického společenského zřízení v naší republice (Pravda 14. 1. 1977: 1-2).

Dne 15. listopadu 1977 se v deníku objevil článek s názvem *Vlna protestů proti pomluvám*. Vlnou protestních dopisů a rezolucí reagovali západočeští pracující na tzv. Chartu 77. O pomlouvačném textu Charty hovořilo 425 pracujících ze Strojní traktorové stanice Přeštice, z Krajského plemenářského podniku v Plzni i Okresní zemědělské správy Plzeň-jih a mnoho dalších (Pravda 15. 1. 1977: 1-2). Deník tím chtěl poukázat na veřejné odsouzení signatářů, které se projevovalo ve společnosti. Nenávist vůči Chartě 77 redaktoři vkládali převážně do „úst“ pracujících.

Ani o tři dny později vlna protestů vůči Chartě 77 v deníku Pravda neutuchala. Článek s názvem *Nepoučení minulostí* vypisuje jednotlivce, sdružení, závodní podniky a studenty Západočeského kraje, kteří vlnou protestů odsuzují ztroskotance pamfletu Charty 77. Samozvanci se pokoušejí, podle redakce deníku, hanobit revoluční vymoženosti naší socialistické společnosti, KSČ a lidu této země. Lživě pomlouvají a očerňují ČSSR a revoluční vymoženosti našeho lidu. Předváleční členové Plzeň-jih vzkazují duchovním otcům Charty 77, že se jim po buržoazním pořádku první republiky nestýská (Pravda 18. 1. 1977: 1-2).

2.2. Církev jako disent

Církev dbala na to, aby byla zcela oddělena od jiné formy opozice, přesto Chartu 77 v Západočeském kraji podepsaly tři osoby – Václav Malý (tehdejší kaplan římskokatolické církve v Plzni), Jan Dus (duchovní evangelické církve v Plzni) a Milan Píša (kněz římskokatolické církve v Horažďovicích). V sedmdesátých letech zástupci církve vystupovali čím dál ostřeji proti prorežimnímu kněžskému Sdružení katolického duchovenstva *Pacem in terris*. Veřejným projevem byl i dopis kardinála Tomáška z roku 1983. Katoličtí křesťané se začali prezentovat veřejně. Prostorem pro vyjádření veřejného nesouhlasu omezování náboženské nesvobody se stávaly poutní akce. První velké církevní shromáždění se konalo v 80. letech na křesťanské pouti na Velehrad. Jednalo se o větší velké církevní shromáždění od roku 1968 (Blažek 2005: 70-78, Valeš 2003: 56-58).

Samotné listopadové události umožnily církevním představitelům veřejně demonstrovat. O situaci se mluvilo v kostelech a při bohoslužbách, které probíhaly bez povolení. Příznivci církve se sdružovali a vyjadřovali peticí svůj postoj. Archivní spisy města Plzně dokládají vyjádření církevních představitelů k revoluci v Plzni. Církev se staví na stranu opozice a plně jí vyjadřuje podporu. Z archivních fondů, které doposud nebyly zveřejněny a nemohou být po dalších několik let zveřejněny, je plně k dispozici k nahlédnutí pouze níže uvedené vyjádření pana Semilského.

Na svém zasedání dne 25. listopadu 1989 diecézní rada plzeňské Církve československé husitské vyjádřila svůj postoj k současnému historickému dění v naší společnosti. Církev považuje manifestace za přiměřený, demokratický způsob vyjádření vůle lidu. A dále se připojuje ke generální stávce. V závěru vyjádření rady církve píše o svém odhodlání vytrvat ve své podpoře demokratického humánního socialismu, k němuž se církev zavázala na svém II. řádném sněmu v roce 1947 (Semilský 1989).

2.3. Hudbou ke svobodě

Projevit svůj názor hudbou se ukázalo v Československu v komunistickém režimu mnohdy jako problém. Tento příspěvek má poukázat jednak na oficiální aktivity kapel a hudebního festivalu Porta, který byl pod záštitou Úřadu vlády a Ministerstva kultury, ale také na hudební tělesa, která „nebyla ve středu zájmu“ KSČ a šla tzv. proti proudu.

V sedmdesátých letech se rocková hudba stala nepřítelem komunistického režimu. Orgány státní moci měly snahu tento styl hudby, když ne zakázat, tak alespoň omezit. Nástrojem omezení mohly být kvalifikační přehrávky. Tuto zkoušku vypisoval pro hudebníky příslušný odbor kultury okresního národního výboru. Součástí přehrávek se stala i politická složka. Hudebníci byli často tázáni na politicko-kulturní situaci. Pokud soubor na přehrávce uspěl, mohl účinkovat na veřejnosti za finanční odměnu. Výši honoráře určoval kvalifikační příplatek přiznaný porotou. V Plzni ale žádný bigbít nedosáhl na 100% odměnu. Nejvýše, na 90% odměnu, dosáhl blovický Sejf. Odbor kultury Západočeského krajského národního výboru odůvodňoval potřebu prověření rockových souborů negativním výchovným vlivem na socialistickou mládež. Texty

těchto kapel považovali za myšlenkově chudé a mnohdy i za vulgární (Marková 2016: 162-169).

Porta Plzeň byl každoroční folkový festival, který se konal pod záštitou Úřadu vlády a Ministerstva kultury ČSSR. Jednalo se o soutěžní přehlídku amatérských hudebních skupin. Největší popularity dosáhl festival v 80. letech. Porta v roce 1989 probíhala jako každý rok v lochotínském amfiteátru. Organizátoři Porty v tomto roce měli problémy s prosazením konání festivalu. Vzhledem k situaci v Praze (pokusy východních Němců dostat se na výsostné území velvyslanectví NSR) bylo obtížnější stanovit datum konání festivalu. Pořadatelé museli přistoupit k celé řadě opatření: byli zodpovědní za hladký průběh festivalu (strhávali protirežimní letáčky), kontrolovali účastníky a snažili se zamezit zpěvu písní Karla Kryla. Dá se říci, že různá omezení spíše hudebníky stmelovala a přispívala k jejich aktivitě (Marková 2016: 172-178, Valeš 2003: 70, Porta 2016).

V první polovině 80. let se objevují na hudební scéně v Plzni a okolí punkové skupiny. V roce 1879 vznikly kapely Kuličkové ložisko a Šrot. V průběhu dalších let vznikají Zkrat, Krach, Petr Mach, Zastávka Mileč atd. Na konci 80. let mizí ze scény poslední punkové skupiny první generace. Nejznámější parta tohoto zaměření byla Znouzectnost, která se utvořila z kapely Zastávka Mileč. Tento plzeňský underground hrával povětšinou v hospodě Pod kopcem v Plzni - Božkově. Důležitou punkovou osobností Plzně a okolí se stal Jan Rampich, Václav Žufan a Petr Votava. Tematika textů výše uvedených kapel byla různorodá, ale společným jmenovatelem byla snaha upozornit na nešvary doby (nemožnost svobodného cestování, vyjadřování, lži vlády). Plzeň se do dějin svého bigbítu zapsala svými „tancovačkami“. Jednalo se o zábavy, na kterých vystupovaly ty nejlepší a nejuznávanější kapely té doby. Mohu jmenovat Odysseu, která vznikla v 70. letech. Dokázala prorazit s vlastní tvorbou nejen na tanečních zábavách, ale i na samostatných koncertech. Další „tancovačkovou“ kapelou, která přitáhla davy lidí, byl Bumerang. Později se přejmenoval na známější kapelu Turbo. Na zábavách dále hrály skupiny Pohoda, Sifon, Kaktus, Extraband (který se utvořil z formace bratří Rajtmajerů). Jedinou dívčí kapelou, která vznikla v roce 1989, byla skupina Lochness. Klubové místnosti v Plzni chyběly, proto koncertovaly

bigbítové a punkové kapely v Dominiku nebo ve vysokoškolském Voku (Hrabalik nedatováno).

Proti hudebním skupinám punku a jejím fanouškům zahájila Státní bezpečnost akci zvanou „Odpad“. Akce probíhala od roku 1980. Převážně většině punkových kapel byl udělen zákaz vystupování. Docházelo častěji k celoplošné a tvrdší represii bezpečnostních složek proti punkové subkultuře. Počet záznamů „nelegálních skupin“ a „nelegálních koncertů“ stoupl v roce 1984. V Západočeském kraji bylo zadrženo celkem 66 „punkáčů“. Skupiny, které na své snahy rezignovaly nebo byly rozpuštěny státní správou, našly azyl ve skupinách nových či přejmenovaných. Vůdčí představitel punkového hnutí Plzeňského kraje Jan Rampich napsal v otevřeném dopise Gustávu Husákovi roku 1987 o nepřiměřených útocích StB na jeho osobu a další vyznavače punku: *„Jsme mladí lidé, kteří mají rádi hudbu stylu punk i k tomu odpovídající oblečení a vzhled. Díky tomu jsme již po delší čas vystaveni ze strany příslušníků plzeňské VB bezprávní a nezákonné perzekuci. Při těchto kontrolách dochází ze strany příslušníků k nezákonnostem vůči nám. Jsou nám rozřezávány bundy, roztrhávána trička, stříhají nás do hola nebo takovým způsobem, že nám pak nezbývá než se do hola ostříhat. A navíc, jsme dosti často od příslušníků VB bezdůvodně bití“* (Jan Rampich cit. dle Pažout 2015: 177). Rampich se odpovědi nedočkal, ale deník Pravda mu věnoval pozornost titulkem *Jeden z nich*, kde ho redakce vybarvuje jako drogového a alkoholového ztroskotance (Vaněk 2002: 206 - 218).

3. Průběh listopadové revoluce v Plzni

Období Sametové revoluce se zapsalo výrazně i do historie Plzně. V porovnání s Prahou potřebovala Plzeň více času, než se místní veřejnost dala do pohybu. Ze začátku byl plzeňský vývoj jakousi odezvou pražských událostí. Nejdůležitější otázkou byla včasná a objektivní informovanost lidí o událostech v Praze, jelikož pravdivost zpráv v prvních dnech chyběla (Dobrá 2000: 1).

Od pátku 17. listopadu do neděle 19. listopadu nebyly plzeňské opoziční skupiny schopny koordinovat svůj postup pro nedostatečnou komunikaci mezi sebou, a tak

nedošlo k žádné akci. Místní aktivisté se orientovali na ústřední vládní instituce a na pokyny opozice ohledně dalšího postupu. Jan Rampich, Miroslav Svoboda, Jan Jelínek, Ladislav Vyskočil a Vladimír Líbal formulovali protestní dopis, který byl adresován Ladislavu Adamcovi se žádostí o ustavení vyšetřovací komise pro zásah na Národní třídě. Další podobné petiční dopisy vznikaly na faře sboru Církve čs. husitské na Doubravce, kde od 17. listopadu probíhalo setkání křesťanské mládeže spojené s koncertem. První skupinou veřejně reagující na zásah v Praze byli herci činohry Komorního divadla, kteří druhý den informovali diváky před představením o situaci v Praze (Martinovský 2004: 425-426). Plzeňští vysokoškoláci se poprvé začali scházet 19. listopadu na svých kolejích a vzájemně diskutovali o událostech v Praze. Následující den studenti lékařské fakulty v Plzni ustavili stávkový výbor. Zástupci studentů se rozjeli do Prahy navázat styky se stávkujícími na pražských vysokých školách. Odpoledne 21. listopadu se plzeňští studenti, v celkovém počtu šesti tisíc, shromáždili před budovou lékařské fakulty, kde vyjádřili souhlas se stanoviskem pražských studentů a připojili se společně se strojní a elektrotechnickou vysokou školou ke stávce. Ve středu 22. listopadu se konala na náměstí Republiky demonstrace. Na místo se sešlo několik tisíc lidí. Toho dne bylo též v Plzni založeno Občanské fórum (Dobrá 2000: 1-2).

Studenti si velmi dobře uvědomovali význam zapojení dělníků do protestních akcí. Plzeňský stávkový výbor se telefonicky domluvil s pražskými studenty na schůzce ve Škodovce. První problém nastal v okamžiku vstupu do Škodovky. Nakonec se studenti do podniku dostali, ale v některých závodech jim byl veřejný proslov znemožněn. Studenty nakonec přijal kádrový náměstek Zdeněk Bezděk. Vedení podniku bylo toho názoru, že požadavky studentů, včetně šetření zásahu pořádkových sil 17. listopadu na Národní třídě, se už řeší a není potřeba tento problém diskutovat. V pět hodin odpoledne se plzeňští studenti setkali znovu s některými představiteli ze závodu Škoda (Anton 1999: 36-40).

V noci ze středy na čtvrtek proběhl plakátový souboj mezi studenty a milicionáři. Milicionáři začali strhávat vylepené plakáty, ale studenti byli skvěle zorganizovaní a ihned informovali stávkové výbory. Vysokoškoláci ve větším počtu plakáty a letáky opět vylepovali. Do Škodovky přijeli v ten den na besedu Alexej Pyško a Josef Kemr. Z vystupování Josefa Kemra bylo znát, že se ho velmi dotkla brutalita policejního zásahu. Několikrát zdůraznil, že si žádná moc nemůže dovolit takhle

zacházet s mladými lidmi. Po hodinové debatě herci dosáhli toho, že Josef Kemr natočil do škodovického rozhlasu svůj vzkaz pro Škodovány. Tato nahrávka byla kupodivu odvysílána. Odpoledne se Josef Kemr a Alexej Pyško vraceli do Prahy. Jejich účast na odpolední demonstraci na náměstí nebyla kvůli časové vytíženosti možná. Na náměstí Republiky se sešlo okolo deseti tisíc lidí (Anton 1999: 52-56).

Den poté krajský štáb lidových milic žádal ÚV KSČ, aby rázně zakročil proti demonstrantům. Demonstrace na náměstí Republiky se tento den zúčastnilo na 20 000 lidí a jejich počet v příštích dnech už neklesal. Stávkový výbor Divadla J. K. Tyla prosadil na jednání s vedením otevření divadla pro setkání občanů s opozicí. To se odehrálo dne 25. listopadu. Členové divadel zvali k dialogu plzeňské představitele KSČ, ti však nepřišli. Zástupci Škodovky v Občanském fóru vyzvali dělníky k účasti na generální stávce. Po delším jednání se zástupci OF slíbil generální ředitel František Korbela, že nebude bránit Škodovákům v účasti na generální stávce (Martinovský 2004: 520-521).

V den generální stávky studenti stáli po páté hodině u všech škodovických bran a rozdávali namnožené letáky. Na nich bylo prohlášení škodovického stávkového výboru a Občanského fóra ke generální stávce. Hned za branami Škodovky dostávali zaměstnanci mimořádné vydání Škodováka, ve kterém byli dělníci vyzváni k pouhé symbolické stávce. Závodní rozhlas vysílal celé dopoledne prohlášení proti stávce. Kolem dvanácté hodiny odpoledne se sešla skupinka škodovických opozičních aktivistů u první brány. Atmosféra byla napjatá, protože nikdo přesně nevěděl, kolik Škodováků se odhodlá stávku veřejně podpořit. Postupně se sešlo kolem 20 000 lidí. Mnoho jedinců chtělo hned ven ze Škodovky na náměstí, ale vedení stávky dav uklidňovalo, že se nejprve Škodovka musí přihlásit ke generální stávce. Tak se tomu stalo kolem třinácté hodiny, kdy byla první brána otevřená se souhlasem ředitele Korbela. Dav lidí šel Tylovou ulicí na náměstí, kde se konala od dvanácti hodin manifestace, která končila něco po jedné hodině. Když se rozcházející dav potkal se Škodovány, vrátil se na náměstí Republiky a mohutné shromáždění se změnilo v lidovou slavnost. Masovou účastí dělníků ze Škodovky ztratili komunisté argument, že protestní akce na náměstí jsou organizovány nepřáteli socialismu a studenty a že, někteří pracující jsou pouze jimi manipulováni. Generální stávka znamenala tedy úplný zlom pro plzeňské komunisty. V tu chvíli si plně uvědomili, že musí začít s opozicí jednat (Anton 1999: 90-97).

3. 1. Plzeňské tiskoviny

Jako každý občan v bývalé ČSSR a výjimkou není ani občan Plzně, při sběru informací byl odkázán na omezený počet zdrojů. Hlavním celorepublikovým zdrojem zpráv se stala Československá televize spolu s Československým rozhlasem. Kromě celostátního vysílání fungovala v Plzni západočeská redakce Československého rozhlasu. Ovšem vysílání ve městě byla zcela závislá na pražském ústředí. Občané měli dále k dispozici noviny, ale jejich objektivita byla zcela diskutabilní, díky jejich přímé podřízenosti KSČ. Pro Plzeň byl důležitý regionální deník Pravda. Kromě těchto novin měli obyvatelé Plzně k dispozici podnikové noviny závodu Škoda plátek se jménem Škodovák. Tyto noviny vychází pro zaměstnance Škoda doposud. Velice významným časopisem v revolučním období se stal časopis Plzeňský student a tak nebyli Plzeňané odkázáni pouze na oficiální listy (Valeš 2003: 82-83).

Při průběhu Sametové revoluce v Plzni sehrály důležitou roli nejen informace z regionálního deníku Pravda a opozičního časopisu Plzeňský student, ale také plakáty a nápisy – zdroje informací o aktuálním dění. O vylepování plakátů se starali zejména studenti. Na tyto akce reagovaly nejen hlídky Státní bezpečnosti, které plakáty strhávaly, ale i deník Pravda, který veškeré protirežimní akce kritizoval. Deník Pravda byl regionálním deníkem celého Západočeského kraje (zcela podřízen KV KSČ). Již na titulní stránce pod názvem Pravda stálo v záhlaví: „*Orgán západočeského KV KSČ*“. Informace poskytované deníkem Pravda byly zkreslené, nepřesné či zcela lživé. Nižší popsané články podávají svědectví, jakým způsobem deník informoval o probíhajících událostech.

První zmínka o demonstraci, která se konala 17. listopadu v Praze byla uvedena v deníku 20. listopadu pod titulkem „*Demonstrace protisocialistických sil v Praze: komu vlastně slouží?*“ V článku byly snahy učinit z akce demonstrativní vystoupení proti socialistickému společenskému zřízení, KSČ a vládě. Dle deníku došlo k narušení klidu a veřejného pořádku zejména v prostoru Národní třídy a Pernštýna. Agresivní jednání účastníků demonstrace bylo za účasti jednotek Veřejné bezpečnosti rozpuštěno (Pravda 20. 11. 1989: 1-2).

Následující den, tedy 21. listopadu 1989, vyšel v deníku článek s titulkem „*Občané našeho kraje odsuzují poslední události v Praze.*“ Pod nadpisem stálo, že řada

občanů našeho kraje odsuzuje protistátní demonstraci. Ve svých vyjádřeních a stanoviscích odsuzují protisocialistická vystoupení a stavějí se za prohlášení předsedy vlády ČSR Františka Pitry, který vyzval lid k občanské rozvaze. Následující články stejného čísla jsou podobného charakteru. Týkaly se vyjádření občanů města Plzně a vlády k situaci v Praze (Pravda 21. 11. 1989: 1-2).

Dne 22. listopadu Pravda informovala čtenáře o plzeňských studentech, kteří se přidali ke svým pražským kolegům a vstoupili do tzv. okupační stávký. Ve svých stanoviscích se postavili za výzvu československého ústředí vysokoškoláků. V čísle bylo výrazné, červeně orámované prohlášení „*Dopis milicionářů ústřednímu výboru KSČ*“, ve kterém bylo vyjádření komunistické strany o její síle a síle Lidových milicí vůči přestavbě a rozvracení socialistické republiky jejími odpůrci. Jednalo se o nejvýhrůžnější text posledních dnů na stránkách novin. Lidové milice Plzeňského kraje považují shromáždění studentů 17. listopadu za kontrarevoluční a zneužití památky Jana Opletala. Vyzývají občany, aby se těmto kontrarevolučním silám postavili stejně jako v roce 1948 a 1968. Zákrok bezpečnostních složek proti studentům byl dle milicionářů přiměřený a žádají vyvození důsledků a potrestání osob, které demonstraci organizovaly (Pravda 22. 11. 1989: 1-5).

Článek ze dne 23. listopadu nesl titulek „*Lidé na náměstí*“. Informoval o množství lidí na náměstí v Plzni, kteří vyzývali k podpoře stávký vysokoškoláků. Článek na straně dvě, pokračoval textem o založení československého koordinačního a informačního stávkového výboru studentů vysokých škol (Pravda 23. 11. 1989: 1-2).

V den generální stávký, to je 27. listopadu, Pravda psala o „*Manifestaci v Praze*“. V Praze na Letenské pláni se sešlo více než půl miliónu lidí, aby podpořilo názory Občanského fóra na současnou vnitropolitickou situaci a možnosti jejího řešení. Na hlavní straně tohoto čísla byl tučně napsaný titulek „*Snažme se navzájem pochopit*“ šlo o vyjádření předsedy vlády ČSSR Ladislava Adamce na manifestaci pracujících, mládeže a studentstva (Pravda 27. 11. 1989: 1-4).

Následující den byl v deníku otisknut otevřený dopis Václavu Havlovi. Dopis byl napsán zaměstnanci z Kaznějova. V dopise zaměstnanci píší, že podporují Václava Havla a s ním celé Občanské fórum. Další články nesou informace o včerejší generální stávce, přičemž některé jsou psané v duchu kritiky (Pravda 28. 11. 1989: 1-3).

První zřetelná zmínka o Občanském fóru v ostatních krajích republiky byla ze dne 29. listopadu 1989. Na první stránce čteme „*Aktivizace Občanského fóra*“. Krátký článek popisoval aktivizaci Občanského fóra v ostatních krajích (Pravda 29. 11. 1989: 1).

Poslední den listopadu se v Pravdě psalo o Občanském fóru, které se sešlo s představiteli Plzně. Jednalo se o druhé setkání představitelů Národního výboru města Plzně, městských výborů NF, Československé strany socialistické a Československé strany lidové se zástupci Občanského fóra a studentů vysokých škol (Pravda 30. 11. 1989: 1-2).

Dne 28. listopadu, den po generální stávce, proběhla personální změna ve vedení redakce. Šéfredaktorem se na krátkou dobu stal František Hykeš. V následujících dnech Pravda přestala kritizovat současnou situaci. Články měly spíše informativní formu (Vaněk 1993: 100).

Opoziční časopis Plzeňský student vyšel poprvé 30. listopadu 1989. Vydavatelem byl Koordinační stávkový výbor VŠ. Měl pouze jeden list s tiskem po obou stranách. Přinášel objektivní a pravdivé informace o aktuálním revolučním dění na území celé republiky. Na hlavní straně v levém rohu byl vždy otisknut obrázek Jana Wericha a jeho citát:

„Když už člověk jednou je, tak má koukat, aby byl. A když kouká, aby byl, a je, tak má být to, co je, a nemá být to, co není, jak tomu v mnoha případech je“ (Jan Werich dle Plzeňský student 1989: 1).

Časopis šířili po městě zdarma sami studenti. Plzeňský student nahrazoval v mnoha případech politickou osvětu, aktivoval politické uvědomění a vyzýval obyvatele Plzně k tomu, aby radikálně žádali změnu politických struktur v Plzni. Od roku 1990 se stal časopis týdeníkem a jedno číslo bylo možné zakoupit za 1,- Kčs (Valeš 2003: 86).

3.3. Vznik plzeňského Občanského fóra

Byl to Václav Havel, kdo hrál v podstatě ústřední roli ve vzniku Občanského fóra v Praze. Jeho osoba byla všemi proudy respektovanou autoritou (Suk 2003: 93). U Havla v bytě se 19. listopadu sešli osobnosti jako Jan Urban, Miloš Hájek, Karel Štindl, Rudolf Battěk, Jiří Křížan, Vladimír Hanzel, Martin Palouš, Alexandr Vondra a další. Zúčastnění se shodli na potřebě vzniku skupiny, která se pokusí zahájit dialog se státní mocí. Skupinu nazvali Občanské fórum. Ještě téhož dne se uskutečnila zakládající schůze OF v Činoherním klubu. Václav Havel předal svůj adresář V. Hanzelovi, který sezval reprezentativní okruh lidí. Zakladatelům OF šlo zejména o to, aby jména účastníků vzniku OF reprezentovala co nejvíce zástupců všech opozičních skupin. V Činoherním klubu byl zvolen osmnáctičlenný výbor OF, který měl promýšlet další postup hnutí. Základním cílem OF v nadcházejících dnech bylo převzít roli mluvčího masových shromáždění veřejnosti, která se od 20. listopadu 1989 scházela na náměstích v Praze a v jiných velkých městech. Další úkol OF spočíval v zahájení dialogu se státní mocí, prosazení změn politického a ekonomického systému a požadavek na vytvoření parlamentní komise pro vyšetření událostí 17. listopadu (Bureš 2007: 43-47).

Založení Občanského fóra v Praze dalo do pohybu další politické změny. Představitel Československé demokratické iniciativy (ČSDI) Emanuel Mandler se 19. listopadu 1989 spojil s předsedou Klubu za socialistickou přestavbu – Obroda Milošem Hájkem, aby se pokusili sjednotit postup nezávislých struktur. Novinář Jan Urban, který byl členem Obrody, navrhl vytvořit koordinační orgán všech opozičních skupin pod názvem „Fórum“. Jakmile se Hájek dozvěděl, že Emanuel Mandler byl přímo na ulici zatčen, spojil se s dalším členem ČSDI Karlem Štindlem. V bytě Václava Havla se propojily všechny významné opoziční skupiny a založily Občanské fórum (Bureš 2007: 43).

Tři dny po založení OF v Praze, bylo založeno Občanské fórum v Plzni. Stalo se tak v Pivovarském muzeu. V kanceláři se sešli zástupci advokátů, bývalí političtí vězni, dva studenti ze stávkového výboru, zástupci nezávislých iniciativ, křesťanských kruhů a v neposlední řadě Škodováci. Miroslav Anton navrhl všem zúčastněným, aby se místní opoziční struktura přidala k pražskému OF. Přítomní se shodli na tom, že je nutné ihned sepsat úvodní prohlášení a co nejdříve ho zveřejnit. Založení Občanského fóra v Plzni se

datuje dne 22. listopadu 1989 ve 20 hodin. V Prohlášení se OF v Plzni ztotožňuje s pražským OF. Zve ke spolupráci všechny občany, zástupce všech podniků a institucí v Plzni. Zakladatelé plzeňského OF si plně uvědomovali důležitost angažovanosti dělníků. Na této formulaci trvali v Pivovarském muzeu přítomní Škodováci. Tento první oficiální dokument byl podepsán všemi zástupci, kteří byli přítomni založení Občanského fóra v Plzni. Na dokumentu se objevila čtyři jména s kontaktními adresami: František Fabian (Obroda), Miroslav Anton (Literární klub Plzeň), Vladimír Líbal (HOS) a Petr Formánek (Charta 77). Přirozenými partnery se stali studenti, členové divadel a umělci (Anton 1999: 44-47).

4. Reakce komunistické strany na listopad 1989 v Plzni

Mimořádné shromáždění předsednictva KV KSC hodnotilo v pondělí 20. listopadu politickou situaci se zřetelem na Západočeský kraj a jeho centrum. Krajský výbor KSC se domníval, že v plzeňských závodech Škoda Plzeň a Plzeňské pivovary, se situace vyvíjí v jeho prospěch. Větší pozornost dělníků vyvolal pouze zákrok na Národní třídě. Zatímco většina dělníků ho pokládala za správný, představitelé generálního ředitelství poukazovali na to, že byl zákrok zbytečně brutální. Na jednání krajského výboru KSC se ozvaly hlasy požadující, aby se ve Škodovce uskutečnilo jednání s dělníky pod heslem: dělníci chtějí mít klid. Tím se mělo zabránit průmyslovým závodům v podpoře studentů a herců. Účastníci zasedání také pozitivně hodnotili situaci v Městském výboru SSM v Plzni. Veškeré informace totiž naznačovaly, že na středních i vysokých školách probíhá výuka normálně. Ke krizi dochází v Komorním divadle, kde herci odmítali hrát. Jan Kreidl, člen předsednictva MěstV KSC, žádal 20. listopadu o vyvození důsledků. Ve stejný den v Plzni také zasedal Městský výbor SSM a připojil se k zastáncům tvrdé obranné linie KSC (Vaněk 1996: 97-98). Avšak pod vlivem pozdějších informací pražského vedení SSM dospěli posléze spíše k „opatrnému“ postupu. Připojili se k žádosti o vyšetření policejního zásahu v Praze. Vyzývali k uvážlivému jednání bez emocí a vášní. V provolání se odvolávali na dialog a výměnu názorů na současné vnitropolitické problémy, ne však na

ulicích. Výzvou ujistili ostatní, že mládež je seriózním partnerem pro vedení dialogu problémů (Anton 1999: 18-19).

Následující den Městský výbor KSČ v Plzni, Krajská odborová rada a členové podnikového výboru KSČ Škody Plzeň podpořily svým prohlášením politiku ÚV KSČ. Ve středu 22. listopadu se zaktivizovaly plzeňské mocenské a politické struktury. V ten den zasedali členové městského výboru KSČ. Současně s tím probíhalo zasedání předsedů ZO KSČ a vedoucích nomenklaturních kádrů Plzně. Obě setkání vydala prohlášení, ve kterém požadují od ÚV KSČ, aby přijal opatření proti ilegálním skupinám a odhalil autory nepokojů a demonstrací. Ještě radikálnější byly městský a krajský štáb Lidových milicí. V Pravdě byl publikován Dopis Lidových milicí Ústřednímu výboru KSČ (viz kapitola Plzeňské tiskoviny). Ve stejné době se na Lochotíně sešlo dva tisíce studentů a vydalo prohlášení s dvanácti body. Na to reagovala plzeňská městská organizace SSM (Vaněk 1993: 100-101). Ke každému z bodů zaujali svazáci stanovisko. Dokument vypovídal o tom, že svazáci již nebyli jednotní. Na jedné straně se snažili vzbudit dojem, že jejich směr myšlení nemá nic společného s nejtvrdějším jádrem komunistů a že jsou v podstatě se studenty, kteří stávkují. Na straně druhé, se nechtěli s komunisty názorově rozcházet, text prohlášení formulovali tak, že nejradičtější požadavky odmítli, ale jiným se přizpůsobili. Odmítli účast studentů a opozice ve vyšetřovací komisi k událostem 17. listopadu 1989. Sice požadovali vypsání svobodných voleb, ale měla jím předcházet všelidová diskuse k připravované novelizaci zákona o volbách v ČSSR. Nepožadovali odstoupení představitelů odpovědných za politickou a společenskou krizi v ČSSR. Vyjádřili nesouhlasné stanovisko se vstupem do generální stávky. Naopak postavili se proti lživým zprávám ČTK, nesouhlasili s odsouzením postupu pražských vysokoškoláků. Plně vyjádřili studentům podporu v otázce zveřejnění jmen a funkcí osob odpovědných za policejní zákrok. Připojili se k propuštění politických vězňů, zlepšení školství a zdravotnictví v Plzeňském kraji a přehodnocení vedoucí úlohu KSČ (Anton 1999: 38-39).

Redakce deníku Pravda dne 23. listopadu otiskla stanoviska MěstV KSČ v Plzni k současné politice. Článek odsoudil hanobení socialistického zřízení, státu a komunistické strany. MěstV KSČ žádá ÚV KSČ, aby přijal opatření k zamezení vlivu západních sdělovacích prostředků, které přispívají k organizování nepokojů a

demonstrací v ulicích města. Dále požaduje, aby ti, kteří vyvolali kulturní stávkou, plně nahradili vzniklé materiální škody (Pravda 23. 11. 1989: 1-2).

Milicionáři v noci 23. listopadu strhávali protisocialistické plakáty a na jejich místo vylepovali vlastní prohlášení. Ta však na zdech dlouho nevydržela. Od rána zasedal KV KSČ. Vedoucí tajemník informoval o návštěvě třináctičlenné delegace západočeských funkcionářů KSČ u generálního tajemníka Ústředního výboru KSČ Miloše Jakeše. Hlavním úkolem krajského výboru v následujících dnech bylo zabránění generální stávce v Plzni. Závěrem zasedání byla zvolena delegace k uctění památky Klementa Gottwalda. Zbývaly tři dny do generální stávky. Deník Pravda nadále pokračoval v dezinformační kampani. Krajský štáb LM znovu žádal ÚV KSČ, aby rázně zakročil proti demonstrantům. Funkcionáři KV KSČ se sešli, aby posoudili politickou situaci v kraji. Všichni přítomní se shodli na tom, že politická situace se každým dnem zhoršuje. Radikální je především plzeňská mládež, která je ovlivněna OF. Svou roli by zde měly sehrát Lidové milice. Milicionáři by se měli podílet na kontrole závodů a rozmnožovací techniky (Martinovský 2004: 515-521, Vaněk 1993: 101-105).

Straničtí funkcionáři se v Plzni nadále scházeli a probírali zhoršující se situaci. Orgán KV KSČ v Plzni se soustředil na zmaření generální stávky ve Škodovce. Hodnotilo totiž situaci v závodě jako příznivou. V neděli 26. listopadu vyšlo zvláštní vydání Škodováka, na jehož stránkách generální ředitel závodu František Korběl apeloval na pracující lid v podniku. Žádal je o občanskou a politickou vyspělost pracujících. Generální stávka narušuje výrobu a povede k ekonomické ztrátě. Namísto toho navrhuje na dvě minuty spustit všechny sirény (Vaněk 1993: 399-400).

Dne 26. listopadu ÚV KSČ se pokusilo ještě beznadějnou situaci zvrátit. Vydal usnesení, ve kterém konstatoval, že studenti byli zneužiti Občanským fórem k jeho vlastním potřebám. Poukázal na to, že OF manipuluje i s občany. Mezi 12 – 14 hodinou 27. listopadu, i přes veškerý nátlak odpůrců generální stávky, tato stávka proběhla (Valeš 2003: 105-107, Pravda 28. 11. 1989: 1-2).

Po generální stávce Občanské fórum Západočeského kraje začíná navazovat kontakty se státními orgány a složkami Národní fronty. Fórum v kraji se řídí centrálně stanovenými zásadami. Shoduje se s vedením podniku Škoda na jednotném postupu. Upřesnili si okruh otázek, které chtějí projednat s hospodářským vedením závodu (Pravda 29. 11. 1989: 1- 2). První koordinační schůzka se zástupci Občanského fóra

všech závodů a odborových organizací podniku Škoda Plzeň se konala 7. prosince 1989. Zástupci jednání si zvolili sedmičlenný koordinační výbor OF Škoda a přijali programové zásady pro jeho další působení (Pravda 8. 12. 1989: 2).

Archivní písemnosti o Občanském fóru Plzeň po listopadu 1989 předal pracovníci archivu města Plzně paní Bauerové 10. června 1999 vedoucí odboru kultury Vladimír Líbal. Dokumenty původně shromažďovala náměstkyně primátora Marie Kasalická. Jí byly předány představiteli OF plzeňských kulturních institucí a organizací. Dokládají události v oblasti kultury v Plzni v období od prosince 1989 až do února 1990, požadavky a představy OF uměleckých a kulturních pracovníků. OF trvá na odvolání komunistických ředitelů Krajského kulturního střediska, Městského kulturního střediska, Správy kin, Parku kultury a oddechu a hlavního architekta města Plzně. OF navrhuje novou strukturu a koncepci plzeňských kulturních institucí a organizací. Dokumenty zmiňují například o osudy sochy T. G. Masaryka od sochaře J. Hrušky a přiřčeného trojsoší od sochaře M. Kotrby. V úvahu přicházela soutěž na vytvoření pomníku US Army. Dále OF nezapomnělo ve svých dokumentech podat i zprávu o problematickém chovu zvířat v plzeňské ZOO (Bauerová 1999).

4.1. Jednání u kulatého stolu

Období od prosince 1989 do června 1990 bylo dobou převratných společenských i politických změn. Jednání u kulatého stolu se začalo praktikovat na přelomu let 1989/1990. Probíhala zpočátku na vládní úrovni. V Plzni po sedmáctém listopadu fakticky převzalo moc Občanské fórum. Od prosince 1989 došlo mezi OF a NvmP k několika setkáním. První jednání proběhlo již 1. prosince 1989 a účastnili se ho zástupci Národního výboru, městských výborů SSM, Československé strany socialistické a Československé lidové strany a zástupci Občanského fóra. Účastníci dospěli k názoru, že se odborníci z OF mají co nejrychleji zapojit do práce v oblasti ekologie, sociálního programu a služeb. Dále se mají podílet na vypracování různorodých expertíz. Druhá část jednání se věnovala problémům ve školství a Národní frontě. OF vzneslo návrh, aby v jednotlivých oborech přestali působit lidé, kteří dané problematice nerozumí. Druhé setkání u kulatého stolu se konalo 7. prosince 1989. Tohoto setkání se zúčastnili i zástupci Obrody. Členové OF přinesli soubor šestnácti

požadavků, ve kterých OF žádá o nové prostory pro práci koordinačního centra a plnou vybavenost kanceláří, odstranění nejrůznějších poutačů a hesel, jejichž obsah není aktuální k současné politické situaci (Pravda 8. 12. 1989, Valeš 2003: 143-144).

V tomto období proběhlo několik personálních změn v oblasti kultury. Na jednání Rady Západočeského kulturního vedení se jednalo o novém složení. Nová rada Západočeského kulturního vedení odvolala několik ředitelů divadel Plzeňského kraje. Na základě výsledku konkursního řízení byl do funkce ředitele Divadla J. K. Tyla v Plzni jmenován Mojmír Weimann. Zasedání poslanců Národního výboru města Plzně odsouhlasilo na jednání dne 22. prosince 1989 další personální změny. Na vlastní žádost odchází tajemník Vojtěch Hejduk, odvoláni jsou náměstci primátora Pavel Hostinský a Milada Brašňová a dalších pět členů rady. Novým tajemníkem byl zvolen Pavel Borusík, jeho náměstky Miroslav Hus a Marie Kasalická. Novými členy rady NvmP se stali Jana Holá, Ladislav Krystl, Ladislav Kýr, Václav Toman, Jaroslav Frous, Marie Bartošová a Václav Šmucra. V šestnácti členné radě NvmP bylo sedm bezpartijních, dva členové Československé strany socialistické, pět členů Komunistické strany a dva členové Československé strany lidové. Poslanci zrušili odbor kádrové a personální práce NvmP (Pravda 23. 12. 1989).

Zástupci krajského národního výboru a představitelé plzeňského koordinačního centra Občanského fóra a zástupci Československé strany socialistické a Československé strany lidové se sešli 27. prosince 1989 při jednání u kulatého stolu. Bouřlivě se diskutovalo o osudu deníku Pravda, který měl přejít pod Západočeský krajský národní výbor. V tomto bodu se zástupci krajského národního výboru a představitelé OF neshodli (Pravda 28. 12. 1989: 1- 2).

Začátkem roku 1990 docházelo k personálním změnám znovu. Stávalo se, že někteří jedinci nebyli ve svých funkcích ani měsíc. Hlavním úkolem při jednání u kulatých stolů byla shoda v následujícím vývoji města. Zástupci se dohodli, kolik procent budou mít jednotlivé strany v plenárním zasedání a v radě NvmP. Procentuálně zůstával tento poměr stejný i při setkání u kulatých stolů. Uskutečnilo se celkem 8 jednání (Pravda 17. 1. 1990, Valeš 2003: 146).

Při poradách u kulatých stolů se Občanské fórum stává autoritou. Svým přístupem dosáhlo odvolání osob, pro které bylo typické označení „stará struktura“. Rozuměli se tím nejen aktivní komunisté, ale také často pracovníci, kteří zastávali

dlouhou dobu vedoucí pozice. Panoval všeobecný názor, že se tito lidé provinili spoluprací s komunistickou stranou. Méně se odvolání týkala osob v podřízeném postavení. Někteří byli Občanským fórem přeřazeni na jinou funkci a někteří odstoupili dobrovolně. Přestal existovat systém dozoru KSČ nad obsazováním jednotlivých míst a tím nomenklaturní systém na přelomu let 1989 – 1990 zanikl (Cviklová 2008: 34-35).

5. Parlamentní volby v roce 1990 v České republice

V prvních svobodných parlamentních volbách 8. a 9. června 1990 šlo o více než jen o zvolení poslanců. Společací svoboda vedla k bouřlivému zakládání nových politických stran a hnutí. Volební systém poměrného zastoupení nabízel začínajícím politikům možnost ukázat se na politickém poli. Avšak situace nově vytvořeného politického systému byla chaotická. Nebyla zde vyžralá občanská společnost a ekonomické změny se teprve budovaly. Většina nových politických vůdců neměla potřebné zkušenosti či vzdělání. Mnohdy chyběla i dostatečná politická praxe. A tak většina politických stran a hnutí neměla vybudovaný politický program, volební základnu a ani strukturu. Tím se stávalo, že se často strany nebo hnutí po volbách v roce 1990 rozpadly, ale zároveň se stranický systém stabilizoval (Krejčí 2006: 268).

K novým volbám byly přijaty nové volební zákony. Jednalo se o zákon č. 47/1990 Sb. o volbách do Federálního shromáždění a zákon č. 54/1990 Sb. o volbách do České národní rady.

Rozhodovat o výběru strany nebo hnutí podle programu bylo v roce 1990 mimořádně obtížné. Základní programové schéma stran bylo prosté: rozvíjet sociálně orientované tržní hospodářství a vytvoření právního státu. V dalších představách jednotlivých stran o sociální zodpovědnosti byla většinou obsažena i vize ekonomického rozvoje, ochrana životního prostředí a zajištění národní bezpečnosti. Všechny strany v programu vyjádřily svoji oddanost demokratickému režimu a ochotu napomáhat jeho upevňování. Ve volebních programech stran a hnutí z roku 1990 ovšem chyběla zmínka o úplné privatizaci, restitucích a lustracích. Pokud se objevil

náznak privatizace, tak pouze jen jako jeden z nástrojů tržního hospodářství a uznání práv na existenci všech forem vlastnictví (Krejčí 2006: 273-281).

5.1. Volební programy

5.1.1. Občanské fórum

Volební program OF se jmenuje Program záchrany domu. Začíná slovy náš rodný dům Československo. Program je rozdělen do třech částí. První se jmenuje Výchozí stav a jeho příčiny. Popisuje historii Československa po druhé světové válce do pádu KSČ. Druhá část s názvem Cíle je zaměřena na základní cíle Občanského fóra. A to především návrat mezi vyspělé evropské země nejen z hlediska ekonomického, kulturního ale i politického. OF poukazuje na rozvoj ostatních evropských zemí, kde nevládla komunistická strana. V poslední - třetí části nazvané - cesta popisuje, jakou cestou dosáhnout cílů, které si ve volebním programu vytyčilo. Ekonomická politika má směřovat k urychlenému vytvoření podmínek tržní ekonomiky. Anonymní státní vlastnictví má být nahrazeno vlastnictvím měst a obcí, akciových nebo jiných společností a soukromých podnikatelů. To všechno tak, aby byl vytvořen silný domácí kapitál jako protiváha zahraničního kapitálu. Slibuje financování mimoekonomické oblasti např. sociální, ekologické. Sociální politika se bude orientovat na rozvoj důstojného života všech občanů. Strana garantuje obnovu politického života na regionálních úrovních. Poslední odstavec volebního programu vyzývá k odpovědnosti každého občana v Československu (Volební program Občanského fóra 1990).

5.1.2. Křesťansko-demokratická strana

Strana chce aktivizovat všechny křesťany, kteří se dosud politicky neprojevovali. V otázce hospodářství a samosprávy apeluje strana utvořit více sektorové ekonomiky, ve které by byla zaručena rovnoprávnost jak v sektoru soukromém, družstevním nebo státním. Volební program je zaměřen na rodiny, manželství, mateřství a otcovství. Tyto oblasti jsou dle strany v krizi. Strana stojí za

názorem, že celý československý právní řád musí být zjednodušen, zpřehledněn a zbaven všech totalitních prvků. Musí být v souladu s ústavními principy a zavazovat stejně občany i stát. V otázce životního prostředí chce strana úzké provázání ekologie s ekonomikou. Stojí za reformou školství, do které musí proniknout princip názorové plurality (Volební program Křesťansko-demokratické strany 1990).

5.1.3. Československá strana lidová

Hlavním volebním heslem Československé strany lidové je *Svoboda místo socialismu*. Základem programu je úcta k člověku, ochrana života, rozvoj lidské osobnosti, kulturní a materiální rozkvět národa a evoluční řešení problémů. Strana se opírá o křesťanské principy. Odmítá socialismus v jakékoliv jeho formě a chce prosadit demokratické společenství svobodných lidí. Strana chce vytvořit ideální podmínky pro matky s dětmi, proto jejich pracovní doba musí být flexibilní. Zasazuje se o prodloužení mateřské dovolené nebo prodloužení dovolené na zotavenou. Ve státní správě chce ČSL podporovat územní decentralizaci. V další části volebního programu se strana zabývá významem tělesné výchovy a sportu. Podporuje činnost Orla, Junáka a jiné tělovýchovné organizace. Program ČSL směřuje k podpoře sociálně slabších skupin občanů. Chce důslednou ekonomickou reformu na základě existence soukromého vlastnictví. Státní a veřejný sektor průmyslu a služeb by měl být dle strany omezen na minimum (Volební program Československá strana lidová 1990).

5.1.4. Československá sociální demokracie

Československá sociální demokracie se stala stranou obnovenou po 17. listopadu 1989. Nově obnovená strana se v Plzni zpočátku potýkala s problémy. Neměla dostatek finančních prostředků na provoz strany, chyběly jí odpovídající prostory a měla minimální zkušenosti s fungováním a řízením strany. Pomoc straně nabídli hlavně exiloví členové ČSSD, kteří úzce spolupracovali se stranou i s evropskou internacionálou. Straně poskytli nejen cenné rady, ale i finanční a materiální pomoc. Tato strana má silnou historickou tradici v regionu. V dobách První republiky se

plzeňská ČSSD prezentovala jako mírně levicová. Před přípravami na první svobodné polistopadové volby musela sociální demokracie řešit problém. Měli kandidovat samostatně, nebo jako součást Občanského fóra. Přes veškeré snahy Rudolfa Battěka, který byl pro společnou kandidaturu s Občanským fórem, se strana rozhodla kandidovat samostatně (Šlajs 2006: 49 - 51, ČSSD 2016: 90).

Programem ČSSD se strana řadila do levého středu. Strana je otevřena všem občanům, stát má garantovat sociální jistoty občanů, jejich plnou rovnoprávnost a s tím související radikální změny postavení žen ve společnosti. To se musí projevit nejen jejich vyšší účastí v zastupitelských sborech a ve státní správě, ale i na vedoucích místech hospodářství a kultury. Veškeré ekonomické změny by měly v rukou Sociální demokracie probíhat bez výrazných sociálních otřesů. Strana se opírá o zkušenosti Socialistické internacionály. Tyto zkušenosti by měly pomoci v transformaci ČSSR na moderní evropský stát (Volební program Československá sociální demokracie 1990).

5.1.5. Komunistická strana Československa

Strana měla ve volbách obtížnou pozici. Pronásledovalo ji stigma z totalitní doby. Strana je pro reformy ve všech oblastech života společnosti, které odstraní to, co se neosvědčilo. Strana je pro stát samostatný, demokratický, humanistický a sociálně spravedlivý. KSCŽ žádá nápravu současné situace ve školství, rozvoj ekonomiky cestou reforem a tržního hospodářství, zlepšení životního prostředí. Dále se snaží o zajištění zaměstnanosti, poskytnutí bydlení zejména mladým lidem či zvýšení mateřské dovolené. V Plzni se strana soustředila ve volebním programu na dokončení výstavby bytových jednotek, které strana začala stavět již dříve. Na konci programu strana zmiňuje, že toto je volební program obrozující se Komunistické strany Československa, která hledá svoji novou podobu a postavení ve společnosti. Strana si je plně vědoma nedůvěry společnosti, po téměř čtyřiceti letech vlády, ale tento volební program považuje za krok k překonání minulosti strany (Volební program Komunistické strany Československa 1990).

5.1.6. Československá strana socialistická

Strana se převážně v programu opírá o svoji dlouholetou tradici, která započala v První republice. Jeden z nejvýznamnějších úkolů strany je nezbytnost stability české a slovenské státnosti a v tomto smyslu posílení pravomocí zákonodárných sborů obou republik. O národních věcech má rozhodovat jen taková míra pravomocí, která je nezbytná ku prospěchu společného státu Čechů a Slováků. Strana je zastáncem československé politiky a jednoty obou národů. Podporuje přechod k tržnímu hospodářství, jako jediný prostředek k zabezpečení ekonomické prosperity národního hospodářství. Chce prosadit přeměnu státních podniků v akciové společnosti, v nichž vlastníky akcií budou především zaměstnanci. Tento prodej akcií zaměstnancům pomůže vhodnou formou odčerpát část nekryté kupní síly obyvatelstva (Volební program Československá strana socialistická 1990).

5.2. Výsledky voleb

Celorepublikově byla volební účast pozoruhodně vysoká. V Plzni přišlo volit kolem 96 % voličů. Průběh parlamentních voleb v Plzni sledovali pozorovatelé amerického Národního demokratického a republikánského institutu pro mezinárodní záležitosti a zástupci delegace Parlamentního shromáždění Rady Evropy. Volby sklidily uznání od zahraničních pozorovatelů. Byly prohlášeny za čestné a svobodné (Nová Pravda 12. 6. 1990: 1).

Občanské fórum v Plzni vyhrálo nad všemi ostatními stranami a hnutími. Možným překvapením ovšem bylo pořadí Komunistické strany Československa, která se v Plzni umístila na druhém místě. Do České národní rady se plzeňská KSČ dostala s 12,52 % hlasů za Plzeň–město. Úspěch Komunistické strany Československa neoslabil ani volební kampaně ostatních stran, které byly převážně zaměřené protikomunisticky (ČSÚ 2017).

Tabulka 1 - Výsledky voleb do Sněmovny lidu FS 8. - 9. 6. 1990

Plzeň - město

	Volební strana	Platné hlasy	
		celkem	v %
03	Čs. Strana socialistická	4 016	3,20
04	Hnutí za občanskou svobodu	405	0,32
06	Svobodný blok	687	0,55
07	Občanské fórum	85 844	68,44
08	Všelid. dem. strana, Sdruž. pro republiku	1 293	1,03
09	Volební seskup. zájm. Svazů v ČR	828	0,66
10	Komunistická strana Československa	15 656	12,48
11	Spojení zemědělců a venkova	1 110	0,88
12	Soužití a maď. Kr. –dem. hnutí	56	0,04
13	Čs. Demokratické fórum	478	0,38
18	Strana zelených	3 966	3,16
19	Hnutí čs. porozumění	142	0,11
21	Sociální demokracie	5 306	4,23
22	Strana přátel piv	662	0,53
23	Křesťanská a demokratická unie	4 986	3,97

(autor dle volebního serveru ČSÚ 2017)

Tabulka 2 - Výsledky voleb do Sněmovny národů FS 8. - 9. 6. 1990

Plzeň - město

	Volební strana	Platné hlasy	
		celkem	v %
03	Čs. Strana socialistická	5 524	4,41
04	Hnutí za občanskou svobodu	505	0,40
06	Svobodný blok	1 226	0,98
07	Občanské fórum	78 035	62,27
08	Všelid. dem. str., Sdruž. pro republiku	1 674	1,34
09	Volební seskup. zájm. svazů v ČR	933	0,74
10	Komunistická strana Československá	16 069	12,82
11	Spojenectví zeměděl. a venkova	1 313	1,05
13	Čs. demokratické fórum	649	0,52
18	Strana zelených	5 293	4,22
19	Hnutí čs. porozumění	211	0,17
21	Sociální demokracie	6 880	5,49
22	Strana přátel piva	701	0,56
23	Křesťanská demokratická unie	6 299	5,03

(autor dle volebního serveru ČSÚ 2017)

Tabulka 3 - Výsledky voleb do České národní rady 8. - 9. 6. 1990

Plzeň – město

	Volební strana	Platné hlasy	
		celkem	v %
03	Čs. Strana socialistická	5 056	4,05
06	Svobodný blok	1 427	1,14
07	Občanské fórum	76 270	61,04
08	Všelid. Dem. Str., Sdruž. Pro republiku	2 012	1,61
09	Volební sekup. Záj. Svazů v ČR	1 191	0,95
10	Komunistická strana Československa	15 647	12,52
11	Spojenectví zeměděl. a venkova	1 682	1,35
13	Čs. demokratické fórum	548	0,44
18	Strana zelených	6 412	5,13
21	Sociální demokracie	7 305	5,85
22	Strana přátel piva	916	0,73
23	Křesťanská a demokratická unie	6 488	5,19

(autor dle volebního serveru ČSÚ 2017)

6. Komunální volby roku 1990 v Plzni

Volby do městského a obvodního zastupitelstva města Plzně se konaly 24. listopadu 1990. Plzeňské zastupitelstvo čítalo 51 členů. Pro všechny volební strany, které kandidovaly do listopadových komunálních voleb, začala volební kampaň 30. října 1990 (Nová Pravda 26. 11. 1990: 1).

K předvolební politické afěře došlo při vyškrtnutí kandidáta OF Stanislava Loukoty tři dny před volbami. Loukota byl prvním porevolučním primátorem Plzně. Jeho odvolání z kandidátky souviselo se stavbou luxusního hotelu v centru Plzně, kterou Loukota odsouhlasil. Ovšem výběrové řízení neproběhlo adekvátně. Kandidát na tuto stavbu byl údajně vybrán bez konkursního řízení. OF vyčítalo Loukotovi, že se tím odcizil od politického programu OF a také za nulovou komunikaci mezi ním a OF. Tím byl Občanským fórem přirovnán k lídrům bývalého režimu (Valeš 2003: 188-192).

6.1. Volební programy

6.1.1. Občanské fórum

Občanské fórum vstoupilo do voleb pod heslem *Plzeň – město, kde chceme žít*. Program je rozdělen na 10 částí a každá část se zabývá konkrétní oblastí v otázce hospodářství, kultury, sportu, školství, ekologie atd. Jedním z hlavních bodů volebního programu Občanského fóra, bylo navrátit Plzni její turistickou přitažlivost. To je ovšem spojené s nutností regenerace Plzně. Podle OF se musí vytvořit silný ekonomický potenciál města. Nadále chtějí podporovat pivovarnické, strojírenské a elektrotechnické tradice. Strana chce zlepšit dopravní situaci ve městě. A to konkrétně vyloučením veškeré dopravy z centra města. Vytvořit pěší zóny a poskytnout tím větší pohodlí chodcům. Obnovou staršího bytového fondu přispět ke zvýšení kvality bydlení (Roudná, Petrohrad, okolí Dukelské třídy). Program neopomíjí ani kulturu, která se neobejde bez dotací do divadel, galerií, knihoven a muzeí, pamatuje i na sport (Volební program Občanského fóra 1990).

6.1.2. Koalice demokratické unie (Čs. strana lidová, Čs. strana social., Strana zelených)

Demokratická unie – koalice středu s výrazně občanskou orientací, rozčlenila svůj volební program na tzv. všeobecný program a na priority volebního programu koalice v Plzni. V úvodu se vyjadřuje k historii a současnosti Plzně. Jaké město bylo a jaké je dnes. Program je zaměřen na rozvoj města jeho prosperitu a budoucí bohatství obyvatel (vytvořit vhodné podmínky pro podnikatele). Jsou pro co nejrychlejší a nejširší privatizaci. Prioritou je pokračování v obnově a nové výstavbě fakulní nemocnice, podpořit vznik Západočeské univerzity a rozšířit výuku cizích jazyků. Dále si koalice klade za cíl zkvalitnění životního prostředí, zlepšení čistoty odpadních vod, zajištění veškeré likvidace odpadu ve spalovně a urychlené dořešení dálničního obchvatu města. (Nová Pravda 21. 11. 1990: 7).

6.1.3. Blok pravého středu (Křesťansko-demokrat. strana, Liberálně demokrat. strana, Konfederace pol. vězňů Československa)

Blok pravého středu byl koalice výše uvedených třech stran. Ve svém volebním programu obviňují Občanské fórum z nedostatečného naplnění slibů, které strana dala po listopadu 1989 a to zejména v obměně lidí v jednotlivých funkcích. BPS upozorňuje ve svém programu na bývalé komunisty, kteří sedí nadále na svých místech a udržují agónii starého systému. Chtějí dosazení nových lidí do jednotlivých pozic. Dále BPS kritizuje ve svém volebním programu levici. Ptá se, kde by levice mohla získat prostředky na proklamované sociální jistoty. Obává se levice, že polovičatá a kompromisní řešení, která byla navrhovaná levicí, nemohou přinést žádné úspěchy ale pouze jen krach. Strany v koalici považují za důležité zajištění decentralizace samosprávy obcí a měst pod přímým vlivem a kontrolou občana, pro přechod majetku do soukromého sektoru (Nová Pravda 21. 11. 1990: 4).

6.1.4. Československá sociální demokracie

Volební program Československé sociální demokracie doprovázel slogan *Energicky za obnovu města Plzně – domova pro naše děti*. První bod programu je podpora všech forem vlastnictví. Chce rozšířit plochy potřebných skladů a tržnic v okrajových sídlištích. Je si vědoma nedostatků obchodní sítě, přichází s návrhem dodávky objednaných potravin i jiného zboží přímo do bytu. Podpora v nezaměstnanosti je dle strany pouze nouzové řešení. Strana razí názor, že efektivnější je vytvářet pracovní příležitosti. Pro nezaměstnané občany chce vytvářet systém veřejně prospěšných prací. Ekologický program strany je založen na přísné kontrole stavební činnosti, stavu komunikací a prostoru kolem popelnic a kontejnerů. Stejně jako OF chce Československá sociální demokracie odklon těžké dopravy z centra města a tím zabránit průjezdu města, což vytvoří ekologicky únosný dopravní systém (Volební program Československá sociální demokracie 1990).

6.2. Výsledky voleb

V Plzni-městě se zúčastnilo 73,15 % voličů a volilo se jednak obecní zastupitelstvo statutárního města Plzně a jednak zastupitelstva do jednotlivých obvodů a místní zastupitelstva v Radčicích, Liticích a Křimicích. Na prvním místě se umístili kandidáti za Občanské fórum se ziskem 41,3 % hlasů a obsadili 23 mandátů, hned za nimi je KSČM s 9 mandáty a o třetí místo se dělí po 5 mandátech Československá sociální demokracie, Křesťansko-demokratická strana a Strana zelených (Nová Pravda 27. 11. 1990: 1-3).

Komunální volby tohoto roku, stejně jako parlamentní, byly spíše plebiscitem proti KSČ ve prospěch OF. Strany po revoluci neměly převážně vybudovanou vlastní strukturu. Kandidující členy stmelovala touha po rekonstrukci veřejné politiky, entuziasmus a nadšení. Avšak zkušenosti byly mizivé. Na kandidátních listinách se objevovali lidé různých generací, ideového vývoje a politických zkušeností. Zvolením nových legitimních zástupců do zákonodárných sborů a samosprávy obcí byla

završena revoluce započatá v listopadu 1989 a nastoupena cesta k demokratickému vývoji státu a společnosti (Šlajs 2006: 49-50).

Tabulka 4 - Výsledky voleb do zastupitelstva obcí 24. 11. 1990

Plzeň – město

Počet volených členů zastupitelstva	Zapsaní voliči	Vydané obálky	Volební účast v %	Odevzdané obálky
51	129 247	94 544	73,15	94 389

(autor dle volebního serveru ČSÚ 2017)

	Navrhující strana	Hlasy v %	Počet mandátů
1	Československá strana lidová	4,90	1
2	Československá strana socialistická	3,60	1
3	Komunistická strana Československa	16,40	9
4	Občanské fórum	41,30	23
7	Československá sociální demokracie	7,70	5
15	Křesťansko-demokratická strana	3,90	5
16	Liberálně demokratická strana	2,10	0
27	Sdružení pro roub.-Republikánská str. Česk.	2,20	1
33	Strana zelených	1,70	3
50	Republikánská unie-Svobodný blok	1,40	0
80	Nezávislí kandidáti	4,40	0
90	Sdružení nezávislých kandidátů	9,80	3

(autor dle volebního serveru ČSÚ 2017)

6.3. Volba primátora

Dne 5. prosince 1990 proběhla volba primátora města Plzně. Zákulisní jednání mezi OF a Demokratickou unií vyústila ve změnu navrhovaného kandidáta. Místo Zdeňka Proseka byl přijat Zdeněk Mraček. Sociální demokracie postavila svého favorita Josefa Průšu. V konečné volbě Zdeněk Mraček obdržel potřebných 29 hlasů z 51, zatímco jeho protikandidát Josef Průša za Sociální demokracii získal 22 hlasů. Prvním náměstkem byl zvolen Petr Rybář za Demokratickou unii s počtem hlasů 34. Jan Blažek z OF byl třetím náměstkem s 31 hlasy. Třetím kandidátem se stal Zdeněk Prosek, ten ale získal v prvním kole pouhých 24 hlasů. Následovala diskuze a v hlasování ve druhém kole Prosek získal potřebných 26 hlasů. Rada města se skládala z devíti členů. OF obsadilo pět míst. Zbylé čtyři pozice obsadili po dvou členové Sociální demokracie a Demokratické unie. I přes značný úspěch KSČ v komunálních volbách, nezískala ani jeden mandát (Valeš 2003: 188-210).

Závěr

Cílem této bakalářské práce byla analýza událostí listopadu 1989 a následné změny režimu na lokální úrovni na příkladu města Plzně. Pro dosažení tohoto cíle jsem si stanovila otázky, na které jsem v průběhu práce hledala odpověď.

První výzkumná otázka položená v této práci měla zjistit složení předlistopadové vládnoucí skupiny ve městě Plzni. Plzeňská organizace KSČ vznikla již v roce 1921. Strana nebyla zpočátku uznávanou organizací v kraji. Její největší konkurent byla strana ČSSD, která má v regionu dlouholetou tradici. Po druhé světové válce, díky osvobození Československa Rudou armádou, začala popularita KSČ stoupat. A to i přes to, že Plzeň osvobodilo americké vojsko. Stejně jako v celé republice se KSČ v roce 1948 dostala do vedení města. Velké množství průmyslových závodů učinilo z Plzně atraktivní lokalitu pro působení vládnoucí strany. Na významné pozice v těchto závodech a jiných organizacích v Plzni byly dosazováni lidé na základě kádrového posudku. Tento nomenklaturní systém KSČ byl zcela řízen ÚV KSČ.

Druhá výzkumná otázka si kladla za cíl zjistit, jaká byla v předlistopadových událostech struktura rodících se opozičních skupin. Při zkoumání událostí listopadu 1989 a následné změny režimu na lokální úrovni na příkladu města Plzně je důležité si uvědomit, že proces demokratizace uskutečňovaly opoziční struktury v úzké spolupráci s pražskými nezávislými skupinami. V Plzni bylo opoziční hnutí velmi slabé a veškeré protirežimní snahy opozice neměly dlouhého trvání. Jádrem působení byla Praha.

Jádrem mé práce byla odpověď na otázku, jaké byly hlavní impulsy založení Občanského fóra a jeho podoba na lokální úrovni a jaký byl průběh listopadových událostí. Demonstrací na Národní třídě v Praze 17. listopadu 1989 odstartovala Sametová revoluce. V Plzni se projevila s dvoudenním zpožděním. Zapříčinila to nedostatečná a nekoordinovaná komunikace plzeňských opozičních skupin mezi sebou. Lživá informovanost médií držela obyvatele v nečinnosti. Propojením nezávislých pražských a plzeňských iniciativ dochází k probuzení aktivity a rychlému založení Občanského fóra v Plzni.

Ačkoli Plzeň reagovala na události 17. listopadu 1989 zpočátku poněkud váhavě, jako druhé největší město v Čechách sehrála během listopadových dnů

důležitou úlohu. Západočeská metropole byla v době aktivizace veřejnosti proti komunistickému režimu významná zejména soustředěním dělníků ve velkých závodech v čele se Škodovkou. Byla sídlem tří vysokých škol a divadel.

Procesem dovršení demokratizace v ČSSR byly první svobodné parlamentní a komunální volby v roce 1990. Přední příčky obou těchto voleb v Plzni obsadilo Občanské fórum. To se po listopadu 1989 v Plzni, stejně tak jako v jiných městech, chopilo moci na základě jednání u kulatého stolu. Ústřední postavou OF se stal Václav Havel, který byl pro mnohé symbolem boje proti komunistickému režimu v ČSSR. KSC měla v parlamentních i komunálních volbách nejmíň výhodnou startovací pozici. Díky jejímu stigmatu z komunistické doby. Přesto její umístění ve volbách je překvapující. V parlamentních i komunálních volbách v Plzni-městě se umístila KSC na druhém místě. Neoslabily ji ani protikomunistické volební programy ostatních stran. Avšak i přes relativní úspěch KSC, nezískala mandáty zajišťující jí vliv na dění v Plzni.

Závěrem bych se chtěla podělit o zkušenosti při sběru materiálu pro mou práci. Jistým problémem se ukázal přístup do Archivu města Plzně. Téma listopadových událostí roku 1989 je pro archivní materiály poměrně mladá záležitost. Některé dokumenty týkající se tohoto období nebyly doposud zveřejněny a nebylo mi umožněno do nich nahlédnout. Převážně se to týkalo dokumentů o plzeňském Občanském fóru, písemných církevních materiálů a Charty 77 v Plzni. Mnohé informace jsem musela čerpat z regionálního tisku, který ovšem vydával zkreslené a nepřesné informace. V archivním fondu se nedochovaly úplné programové materiály všech stran, které kandidovaly v parlamentních a komunálních volbách. Udivilo mě, že jsem nenašla v archiváliích žádné materiály týkající se volebního programu KSC.

Seznam použité literatury:

Anton, Miroslav (1999). *Listopad 1989 v Plzni* (Plzeň: Nava).

Balík, Stanislav – Hloušek, Vít – Holzer, Jan – Šedo, Jakub (2011). *Politický systém českých zemí 1848 – 1989* (Brno: Masarykova univerzita).

Blažek, Petr a kol. (2005). *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989* (Praha: Dokořán).

Brown, Archie (2011). *Vzestup a pád komunismu* (Brno: Jota).

Bureš, Jan (2007). *Občanské fórum* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Cabada, Ladislav – Vodička, Karel (2007). *Politický systém České republiky* (Praha: Portál).

Cviklová, Lucie (2008). *Politické a společenské postavení bývalým československých nomenklaturních elit v období tzv. normalizace. Okolnosti jejich rozkladu a vybrané aspekty jejich adaptace* (Praha: Nakladatelství ČVUT).

Čada, Václav a kol. (1991). *Dějiny k dnešku* (Praha: Koridor).

Český statistický úřad (2017). *Volby do České národní rady konané ve dnech 8. – 9. 6. 1990* (<https://www.volby.cz/pls/cnr1990/u5312?xkraj=34&xokres=5>, 1. 4. 2017).

Český statistický úřad (2017). *Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění konané ve dnech 8. – 9. 6. 1990* (<https://www.volby.cz/pls/sl1990/u5312?xkraj=34&xokres=5>, 2. 4. 2017).

Český statistický úřad (2017). *Volby do Sněmovny národů Federálního shromáždění konané ve dnech 8. – 9. 6. 1990* (<https://www.volby.cz/pls/sn1990/u5312?xkraj=34&xokres=5>, 2. 4. 2017).

Český statistický úřad (2017). *Volby do zastupitelstev obcí 24. 11. 1990* (<https://www.volby.cz/pls/kv1990/kv1111?xjazyk=CZ&xid=1&xdz=1&xnumnuts=3405&xobec=554791>, 2. 4. 2017).

- ČSSD (2016). *Za svobodu, spravedlnost a solidaritu* (Praha: Masarykova demokratická akademie).
- Hoppe, Jiří (2009). *Opozice '68* (Praha: Prostor).
- Hrabalik, Petr (nedatováno). Bigbít. *Česká televize* (<http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/clanky/184-plzen-a-okoli/>, 1. 4. 2017).
- Kaplan, Karel (1992). *Kádrová nomenklatura KSČ 1948 – 1956* (Praha: Ústav pro soudobé dějiny).
- Keane, John (1999). *Politická tragédie v šesti dějstvích* (Praha: Volvox Globator).
- Krejčí, Oskar (2006). *Nová kniha o volbách* (Praha: Professional Publishing).
- Laštovka, Vojtěch (1962). *Vznik KSČ na Plzeňsku* (Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni).
- Laštovka, Vojtěch (1976). *Životy hrdinů* (Plzeň: Knihovna města Plzně).
- Marková, Lucie (2016). Plzeňská alternativní hudební scéna sedmdesátých let 20. století. In: Vaněk, Miroslav – Houda, Přemysl, *Každodenní život české společnosti v období normalizace a transformace z pohledu orální historie* (České Budějovice: Protisk), s. 156–180.
- Martinovský, Ivan a kol. (2004). *Dějiny Plzně v datech* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).
- Měchýř, Jan (1999). *Velký převrat či snad revoluce sametová?* (Praha: Progetto).
- Mervart, Jan – Musilová, Dana (2006). *Dokumenty k dějinám Komunistické strany Československa* (Ústí nad Orlicí: Oftis).
- Otáhal, Milan (1999). *Podíl tvůrčí inteligence na pádu komunismu* (Brno: Doplněk).
- Pažout, Jaroslav (2015). *Každodenní život v Československu 1945/48 – 1989* (Praha: Ústav pro studium totalitních režimů).
- Porta 2016. *Historie Porty* (<http://www.porta-festival.cz/historie-porty>, 20. 3. 2017).
- Rataj, Jan (2003). *KSČ a Československo I. (1945-1960)* (Praha: Oeconomica).

Suk, Jiří (2003). *Labyrintem revoluce* (Praha: Prostor).

Šlajs, Václav (2006). *Růže z pekla* (Plzeň: Nava).

Šťastný, Bedřich (1961). Za těžkých podmínek rodilo se komunistické hnutí na Plzeňsku. In: Laštovka, Vojtěch, *Vyprávění o rodné straně* (Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni), s. 37–49.

Valeš, Lukáš (2003). *Rok 1989 v Plzni a západních Čechách* (Dobrá Voda: Aleš Čeněk).

Vaněk, Miroslav (1993). Listopadové události roku 1989 v Plzni. In: Mandler, Emanuel, *Dvě desetiletí před listopadem 89* (Praha: Maxdorf), s. 75–109.

Vaněk, Miroslav (1996). Pozadí listopadových událostí roku 1989 v Plzni 1. In: Bystrický, Vladimír, *Západočeský historický sborník 2* (Plzeň: Státní oblastní archiv v Plzni), s. 393–397.

Vaněk, Miroslav a kol. (2002). *Ostrůvky svobody* (Praha: Votobia).

Archivní materiály:

- Bauerová, Marie (1999). *Občanské fórum Plzeň* [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Dobrá, Hana (2000). *Plzeň v období sametové revoluce* [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Nová Pravda (1990). Blok pravého středu, 21. 11. 1990, s. 4.
- Nová Pravda (1990). Koalice demokratické unie, 21. 11. 1990, s. 7.
- Nová Pravda (1990). Ročník 1, 12. 6. 1990 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Nová Pravda (1990). Ročník 1, 26. 11. 1990 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Nová Pravda (1990). Ročník 1, 27. 11. 1990 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Plzeňský student (1989). Ročník 1, 30. 11. 1989 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Pravda (1977). Ročník 58, 13. 1. 1977 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Pravda (1977). Ročník 58, 14. 1. 1977 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Pravda (1977). Ročník 58. 15. 1. 1977 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Pravda (1977). Ročník 58. 18. 1. 1977 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Pravda (1989). Ročník 70, 20. 11. 1989 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Pravda (1989). Ročník 70, 21. 11. 1989 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Pravda (1989). Ročník 70, 22. 11. 1989 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Pravda (1989). Ročník 70, 23. 11. 1989 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Pravda (1989). Ročník 70, 23. 12. 1989 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Pravda (1989). Ročník 70, 27. 11. 1989 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Pravda (1989). Ročník 70, 28. 11. 1989 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Pravda (1989). Ročník 70, 28. 12. 1989 [Plzeň: Archiv města Plzně].
- Pravda (1989). Ročník 70, 29. 11. 1989 [Plzeň: Archiv města Plzně].

Pravda (1989). Ročník 70, 30. 11. 1989 [Plzeň: Archiv města Plzně].

Pravda (1989). Ročník 70, 8. 12. 1989 [Plzeň: Archiv města Plzně].

Pravda (1989). Ročník 71, 17. 1. 1989 [Plzeň: Archiv města Plzně].

Semilský, Jan (1989). Diecézní rada plzeňské Církve československé husitské 25. 11. 1989 [Plzeň: Archiv města Plzně].

Skála, Adam (2005). *Sametová revoluce v Plzni* [Plzeň: Archiv města Plzně].

Volební program Československé sociální demokracie z roku 1990 (1990). Komunální volby [Plzeň: Archiv města Plzně].

Volební program Československé strany lidové z roku 1990 (1990). Parlamentní volby [Plzeň: Archiv města Plzně].

Volební program Československé strany socialistické z roku 1990 (1990). Parlamentní volby [Plzeň: Archiv města Plzně].

Volební program Komunistické strany Československa z roku 1990 (1990). Parlamentní volby [Plzeň: Archiv města Plzně].

Volební program Křesťansko-demokratické strany z roku 1990 (1990). Parlamentní volby [Plzeň: Archiv města Plzně].

Volební program Občanského fóra z roku 1990 (1990). Komunální volby [Plzeň: Archiv města Plzně].

Volební program Občanského fóra z roku 1990 (1990). Parlamentní volby [Plzeň: Archiv města Plzně].

Resumé

The topic of my bachelor thesis is Transition to democracy on local level in selected city Pilsen in November 1989. Events from the second half of the year 1989, known as Velvet Revolution, were directed to the fall of communist regime and change in democracy. This change of political system was very successful, mainly thanks to the help of smaller cities, which Pilsen exactly is. To understand this historical context. I determined the target of my bachelor thesis as to analyze events in November 1989 and upcoming changes of regime on local level on the example of Pilsen City. To reach the target of the thesis I defined questions in introduction. These questions I will answer in the thesis. What was structure of leading group until November events? What was composition of new forming opposition groups? Which were the main impulses to establish Civic forum and form of it on local level and what was the process of November events? What was the result of parliamentary elections in 1990 in Pilsen and how ended first communal elections? The first part of the thesis is oriented on general introduction of historical context of communist regime and the whole process of Velvet Revolution on nationwide level. The following work is dedicated to political structure on local level. What depicts how was the process of the Revolution in Pilsen and which opposition groups were involved to the revolution. What was the structure of power elite in Pilsen and what was their reaction to the change of political regime. Coming process of democratization brought the first free elections and it is closely related to the establishment of new political parties. In the conclusion of the thesis I am describing these elections and programs of candidate parties.